

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

VALDĪJUMA AIZSARDZĪBAS PROBLEMĀTISKIE ASPEKTI LATVIJAS TIESĪBU
SISTĒMĀ
BAKALAURA DARBS

Autors:

Kristaps Sīlionovs

Studenta apliecības Nr. KS18131

Darba zinātniskais vadītājs:

Doc., dr. iur. Erlens Kalniņš

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Valdījums, ņemot vērā tā ikdienišķo izpausmi, ir viens no, iespējams būtiskākajiem jebkuru tiesību sistēmu veidojošajiem institūtiem. Neskatoties uz valdījuma vēsturiskumu, vēl jo projām pastāv vairums neatrisinātu jautājumu kas saistās ar šo institūtu un tā pareizu pielietošanu un aizsardzību praksē.

Bakalaura darba mērķis ir pētīt un analizēt valdījuma institūta vietu Latvijas tiesību sistēmā, sniegt šī institūta vēl jo projām neatrisinātās problemātikas labākos risinājumus atbilstoši Latvijas civiltiesību sistēmai, kā arī analizēt šī institūta piemērošanas praksi un norādīt uz praksē pastāvošajām nepilnībām, kas prasa noteiktu izmaiņu ieviešanu. Lai sasniegtu minēto mērķi autors pievērsīsies valdījuma vēsturiskajai attīstībai un šī institūta pielietošanas aspektiem Senajā Romā, kā arī veiks iegūto secinājumu attiecināšanu uz šī brīža tiesu praksi.

Veicot izpēti, autors secina, ka Latvijā, attiecībā uz valdījuma izpratni un tā aizsardzības nodrošināšanu, pastāv vairums trūkumu, kurus lielā mērā ir iespējams novērst mainot izpratni par valdījuma institūta noteiktiem aspektiem, kā arī veicot grozījumus noteiktos tiesību aktos.

Atslēgvārdi: *possessio*, valdījums, tiesību valdījums, *corpus*, *animus possidendi*; turējums.

ANNOTATION

Possession, given its everyday meaning is one of the most important institutes of any legal system. Despite the historical nature of the possession, there are still many unresolved issues related to this institute – it's defense and its proper application in practice.

The aim of the bachelor's thesis is to study and analyze the place of possession in the Latvian legal system, to provide the best solutions to the still unresolved problems of this institute in accordance with the Latvian civil law system, as well as to analyze this institute's application practice. To achieve the mentioned goal, the author will focus on the historical development of possession and aspects of the application of this institute in Ancient Rome, as well as apply the obtained conclusions to the current case law.

After the research, the author concludes that in Latvia, with regard to the understanding of possession and ensuring its protection, there are still many shortcomings, which can be largely eliminated by changing the understanding of certain aspects of the institute of possession, as well as by making amendments to certain legal acts.

keywords: *possessio*, possession, possession of rights, *corpus*, *animus possidendi*, holding.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. VALDĪJUMA INSTITŪTA ĢENĒZE UN TĀ IZPRATNES ATTĪSTĪBA LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ	7
1.1. Valdījuma institūta attīstība un izpratne Senās Romas tiesībās	7
1.2. Tiesību valdījums romiešu tiesībās.....	11
1.3. Valdījuma aizsardzība Senās Romas tiesībās.....	12
1.4. Valdījuma institūts vietējo likumu kopojumā un Civillikumā	14
2. VALDĪJUMA UN TURĒJUMA IZPRATNE ŠĪBRĪŽA LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ	15
2.1. Valdījuma definīcijas problemātika.....	15
2.1.1. <i>Corpus</i> kā valdījuma sastāvdaļa	16
2.1.2. <i>Animus possidendi</i> kā valdījuma sastāvdaļa.....	19
2.2. Turētāja aizsardzība Latvijas tiesību sistēmā	21
3. VALDĪJUMA AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ UN ŠO LĪDZEKĻU PIELIETOJUMS PRAKSĒ	29
3.1. Valdījuma aizsardzības šī brīža vispārīgs raksturojums	29
3.1.1. Valdījuma aizsardzības modernizēšanas nepieciešamība civilprocesā	30
3.2. Valdījuma patvarīga aizsardzība	33
3.3. Valdījuma aizsardzība tiesas ceļā	35
3.3.1. Prasību par valdījuma atjaunošanu un valdījuma traucējuma izbeigšanu vispārīgs raksturojums	35
3.3.2. Prasības par atņemta tiesību valdījuma atjaunošanu un šādu prasību tiesu prakses analīze.....	39
KOPSAVILKUMS	44
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	46

IEVADS

Valdījums kā tiesību institūts caurvij visu Latvijas tiesību sistēmu. Šī institūta būtības un mērķa pareiza izpratne, kas savukārt savu atspoguļojumu iegūst praksē, ir būtisks civiltiesību sistēmas stabilitātes un attīstības priekšnoteikums. Sabiedrībā notiekošo pārmaiņu dēļ jau izsenis pazīstamie tiesību institūti laiku pa laikam ir jāpārskata, lai ar tiem saistītās problēmas tiktu no jauna aktualizētas, lai iespējams šoreiz rastu iepriekš negūto risinājumu, kā arī novērstu konstatētos trūkumus, kas radušies tiesu praksē tiesību institūtu nepareizas piemērošanas rezultātā. Minētais vienlīdz attiecas arī uz valdījuma institūtu, kuru pamatoti būtu atzīt par jebkuras tiesību sistēmas vienu no centrālajiem elementiem, jo tieši tajā atspoguļojas personu “patiesā vara” pār tiesību objektiem.¹

Atzīstot valdījuma institūta centrālo nozīmi, šķiet lieki komentēt tā aktualitāti, jo institūts, kurš tiek bieži piemērots, nevar pēkšņi zaudēt savu aktualitāti kaut vai tādēļ vien, ka šo institūtu var nākties skatīt jaunā gaismā, kādā tas līdz šim nav ticis skatīts. Valdījuma institūts ir radies un savus aizmetņus guvis Senās Romas tiesībās, kurās tas tika apzīmēts ar terminu *possessio*.² Tomēr nedz tālredzīgie romieši, nedz arī Latvijas Civillikuma izstrādātāji nevarēja paredzēt, ka tālā nākotnē varētu nākties saskarties un analizēt, piemēram, valdījumu pār digitālu saturu. Turklāt nav pat nepieciešams vērtēt tik iespējami sarežģītus jautājumus, pietiek vien uzdot jautājumu – kas tad īsti veido valdījumu? Jau šis šķietami vienkāršais jautājums, kurš Latvijas zinātnieku starpā ir izraisījis ne mazums diskusiju, pats par sevi ir pietiekams pamats, lai varētu noprast, ka valdījums kā tiesību institūts vēl jo projām ir aktuāls un diskusija par tā būtību vēl ir dzīva.

Nemot vērā minēto, šī darba mērķis ir pētīt un analizēt valdījuma institūta vietu Latvijas tiesību sistēmā, sniegt šī institūta vēl jo projām neatrisinātās problemātikas potenciālos risinājumus atbilstoši Latvijas civiltiesību sistēmai, kā arī analizēt valdījuma piemērošanas praksi un norādīt uz praksē pastāvošajām nepilnībām, kas prasa noteiktu izmaiņu ieviešanu.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus autors ir izvirzījis šādus uzdevumus:

Pirmkārt, apskatīt valdījuma institūta vēsturisko attīstību un tā ieviešanu Latvijas tiesību sistēmā;

¹ Konradi F., Walters A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935. 41. lpp.

² Rozenfelds J. Valdījuma teorijas. Juridiskā zinātne. Latvijas Universitātes zinātniskie raksti. 740. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 42. lpp.

Otrkārt, sniegt valdījuma iespējami piemērotāko definīciju Latvijas tiesību sistēmai, kas tādējādi ļautu identificēt tos gadījumus, kad valdījuma regulējums ir analizēts un piemērots nepilnīgi;

Treškārt, sniegt izvērtējumu par valdījuma aizsardzības un atjaunošanas iespējamību attiecībā uz dažādiem šajā ziņā iespējami problemātiskiem objektiem;

Ceturtkārt, izpētīt Latvijas tiesu praksi, ciktāl tajā ir analizēta valdījuma aizsardzība un atjaunošana, lai pētījuma rezultātā iegūtās tēzes un secinājumus attiecinātu uz atlasītajiem spriedumiem, kuros ietvertā valdījuma institūta piemērošana ir nepilnīga.

Izvirzīto mērķu sasniegšanai tiks izmantotas šādas metodes: vēsturiskā metode, analītiskā metode, salīdzinošā metode, kā arī dedukcijas metode. Vēsturiskā metode tiks pielietota ar mērķi, lai gūtu detalizētu ieskatu par valdījuma institūta rašanos un attīstību Latvijas tiesību sistēmā. Analītiskā metode tiks izmantota lai izpētītu Latvijas un citu valstu tiesu praksi, doktrīnu un normatīvos aktus. Salīdzinošā metode tiks izmantota ar mērķi, lai to savstarpējā kopsakarā izvērtētu dažādus sniegtos viedokļus par valdījuma institūta dabu un noteiktu iespējami pareizākos problēmjaucējumu risinājumus. Visbeidzot, dedukcijas metode tiks izmantota, lai nonāktu pie veiktā pētījuma rezultātā izdarāmajiem secinājumiem.

Bakalaura darbu veido anotācija latviešu un angļu valodā, ievads, 3. nodaļas, kopsavilkums un izmantotās literatūras un avotu saraksts.

1. VALDĪJUMA INSTITŪTA ĢENĒZE UN TĀ IZPRATNES ATTĪSTĪBA LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ

1.1. Valdījuma institūta attīstība un izpratne Senās Romas tiesībās

Latvijas Civillikuma normu pareiza izpratne un piemērošana nav iedomājama bez zināšanām par civiltiesību institūtu un Civillikuma normu vēsturi.³ To ņemot vērā, lai noskaidrotu valdījuma institūta jēgu un tā vietu Latvijas tiesību sistēmā, sākotnēji ir vērts ielūkoties šī institūta vēsturiskajā attīstībā un izprast sākotnējo nepieciešamību, kādu tika mēģināts apmierināt ar šī institūta ieviešanu.

Valdījuma institūta pirmsākumi ir meklējami Senās Romas laikos. Valdījums, lai gan citādā izpratnē, bija ietverts jau 5.gadsimtā p.m.ē. radītajā XII tabulu likuma (lat. *Leges Duodecim Tabularum*) 6 tabulā, kas noteica valdījuma un īpašuma iegūšanas pamatus.⁴ Pirms valdījuma institūta rašanās mūsdienu izpratnē klasiskajās romiešu tiesībās kā valdījuma institūta priekštecis tika izmantots lietošanas institūts (lat. *usus*), kas bieži vien tika izmantots vienkopus ar tiesību saņemt augļus no lietojumā esošā zemes gabala (lat. *usurfructus*). Šis tiesību komplekss atspoguļoja īstu un gandrīz pilnīgu saimnieka valdīšanu pār zemi, kas viņam individuāli piederēja un kurā tika iekļauta arī saimnieka tiesība pretendēt uz šīs zemes augļiem.⁵

Attīstoties romiešu tiesību sistēmai, pirmās valdījuma iezīmes radās laikā, kad Romas pilsoņiem pagaidu lietošanā tika piešķirtas valstij piederošas zemes (lat. *ager publicus*), kurās savukārt vēlāk Romas pilsoņi varēja apmesties uz dzīvi.⁶ Sākumā pilsoņiem tika piešķirta iespēja apmesties šajās zemēs uz noteiktu laika periodu, tomēr pakāpeniski personas, kuras apmetās šajās zemēs, varēja tās iegūt īpašumā. No minētā apsvēruma, t.i., nekustamā īpašuma nodošanas par labu Romas pilsoņiem, kļūst skaidrs arī pats jēdziens *possessio*, kas radies, transformējoties latīņu vārdam *sedibus* (dzīvesvieta, apmešanās vieta).⁷ Minētais nozīmē, ka noteiktu laika periodu valdījums kā tiesību institūts varēja tikt attiecināts tikai uz nekustamiem īpašumiem, nepielietojot to attiecībā uz kustamām lietām vai tiesībām. Tikai vēlāk – attīstīto

³ Gailīte D. Civillikuma vēsture – tagad arī latviešu valodā. Jurista Vārds. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/242723-civillikuma-vesture-tagad-ari-latviesu-valoda/> [aplūkots 10.03.2021.].

⁴ The Twelve Tables [Divpadsmit tabulu likums]. Pieejams: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp [aplūkots 20.04.2021.].

⁵ Новицкий, И. Б., Перетерский, И. С. Римское частное право. Учебник. Pieejams: <http://lib.maupfib.kg/wp-content/uploads/novizkiy.pdf> 52. [aplūkots 10.03.2021.].

⁶ Ibid.

⁷ Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga:A/S "Poligrāfists", 2006. 61. lpp.

romiešu tiesību laikā – valdījumu sāka attiecināt arī uz ķermeniskām lietām un pēc tam arī tiesībām.⁸

Vairums tiesību vēsturnieku piekrīt, ka Senās Romas tiesībās šādam valdījumam, kas vēlāk varētu kalpot par pamatu zemes gabala iegūšanai īpašumā, bija nepieciešamas divas pazīmes – subjektīvā un objektīvā. Objektīvā pazīme nozīmēja zemes gabala kā lietas jeb ķermeņa (lat. *corpus*) faktiski atrašanos valdītāja rokās, kas, piemēram, varēja ārēji izpausties kā aramzemes apstrādāšana (lat. *corpus possessionis*). Savukārt ar subjektīvo pazīmi tika apzīmēts zemes gabala valdītāja nodoms lietu paturēt sev (lat. *animus possidendi*).⁹

Gadījumā, ja pastāvēja objektīvais valdījuma priekšnoteikums jeb lietas atrašanās kādas personas varā, tad subjektīvais priekšnoteikums parasti tika prezumēts. Šī prezumpcija gan varēja tikt atspēkota, ja persona, kuras valdījums tika apgalvots, pierādītu pretējo, t.i., ka nodoma paturēt lietu kā savu nav bijis. Šajā ziņā piebilstams, ka tas, kura rīcībā neizpildījās otrā pazīme jeb griba paturēt lietu kā savu, tika atzīts tikai par turētāju. Kas attiecas uz objektīvo pazīmi jeb *corpus*, tad šīs pazīmes realizēšanas tās sākotnējā izpratnē nozīmēja materiālo saikni starp lietu un tās valdītāju. Veids, kādā izpaudās *corpus*, bija atkarīgs no tā pār kādu tiesību objektu (kustamu vai nekustamu lietu) valdījumu bija plānots īstenot. Kustamas lietas gadījumā par *corpus* izpausmi liecināja lietas sagrābšana un tās turēšana, savukārt nekustama īpašuma gadījumā, bez ienākšanas tajā, objektīvā pazīme izpaudās kā apmešanās uz šī zemes gabala, zemes gabala nožogošana vai kādu citu darbību veikšana, lai nodrošinātu zemes vai ēkas drošību (lat. *custodia*).¹⁰

Minētais liek secināt, ka juridiska valdījuma esība Senās Romas laikos bija atkarīga no personas attieksmes pret lietu un nepietika vien ar faktisku valdījumu, t.i., ka lieta vienkārši atradās personas varas sfērā. Domājams, ka tieši tādēļ juridisku valdījumu Senās Romas tiesībās neradīja gadījumi, kad lietas nokrita uz tiesību subjektam piederošas zemes (piemēram, koka augļi no kaimiņa īpašuma) vai gadījumi, kad lietas nokļuva tiesību subjekta varas sfērā ar vēja vai ūdens palīdzību – šajos gadījumos iztrūka *animus possidendi*.¹¹

Nemot vērā minēto, dominējošais uzskats ir, ka baudīt valdījumu un no tā izrietošo aizsardzību Senās Romas tiesībās varēja tikai trīs tiesību subjektu kategorijas: īpašnieks,

⁸ Новицкий, И. Б., Перетерский, И. С. Римское частное право. Учебник. Pieejams: <http://lib.maupfib.kg/wp-content/uploads/novizkiy.pdf> 52. [aplūkots 10.03.2021.].

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Барон Ю. Система римского гражданского права. Перевель съ пятого нѣмецкаго изданія Л. Петражицкій. Выпускъ второй. Книга II. Владѣніе. Книга III. Вещныя права. Второе изданіе (исправленное по 9-му нѣмецкому изданію). Москва: Изданіе московскаго юридическаго магазина А. Ф. Сорова, 1898. с.2.

labticīgs valdītājs, ļaunticīgs valdītājs.¹² Šajā ziņā skaidrojams, ka ar jēdzienu “labticīgs valdītājs” ir saprotama persona, kura ir patiesi pārliecināta, ka nevienam citam nav vairāk tiesību valdīt lietu nekā viņam. Savukārt “ļaunticīgs valdītājs” ir tas, kurš zina, ka viņam nav tiesību šo lietu valdīt, vai, ka kādam citam šādu tiesību ir vairāk.¹³ Citiem vārdiem, labticīguma pamatā ir personas priekšstats, ka tai nav šķēršļu iegūt lietu īpašumā, savukārt ļaunticīgums nozīmē ne vien skaidru apzināšanos, bet arī ieguvēja pienācīgas rūpības un uzmanības trūkumu. Gadījumā, ja personai bija pietiekams iemesls, lai tā pamatoti varētu šaubīties par valdījuma tiesiskumu, tad šāds valdījums nevar tikt uzskatīts par labticīgu.¹⁴ Kodolīgi apskatot labticīga un ļaunticīga valdītāja nozīmi mūsdienu tiesībās, var norādīt, ka labticīguma esība ietekmē tādas tiesiskās sekas kā lietas nejaušas bojāejas risku, pienākumus atdot lietu ar vai bez no tās saņemtajiem augļiem, tiesības prasīt derīgos izdevumus u.c.¹⁵

Tiesību zinātnieku starpā nepastāv vienota uzskata jautājumā par to, vai Senās Romas tiesībās zināmu aizsardzību baudīja arī turētājs, kurš vēlējās aizsargāt tieši savu varu pār ķermenisku lietu (lat. *detentor*), jeb persona, kuras darbībā iztrūka *animus possidendi*. Tā tiesību zinātnieks *Frīdrihs Karls fon Savinjī*, uz kura izstrādātās mācības par subjektīvo valdījuma teoriju balstās arī mūsdienu Latvijas tiesību sistēma,¹⁶ uzskatīja, ka turētājs, kad tas atsaucās uz valdījumu pār ķermenisku lietu, nebauda nekādu aizsardzību. Vienlaikus gan jānorāda, ka šāda pieeja no tiesību zinātnieku puses nebūt nav vispāratzīta un ir raisījusi plašas diskusijas atzītu tiesību zinātnieku starpā. Tā, piemēram, *Rūdolfs fon Jērings*, savulaik analizējot F. K. Savinjī izstrādātās teorijas ieguvumus un trūkumus, norādīja, ka arī Senās Romiešu tiesībās vien jurists Pauls sekoja šai mācībai.¹⁷ Domājams, ka R. Jērings, komentējot Paula mācību, pievērsās šim Paula teiktajam: “*Mēs iegūstam valdījumu gan ar ķermeni, gan prātu, nevis atsevišķi. Kad mēs tomēr sakām, ka mēs iegūstam valdījumu ar ķermeni un prātu, tas nav jāsaprot tā, ka tur, kur kāds vēlas valdīt pār zemi – viņam jāstaigā pa visiem laukiem, viņam būs pietiekami ienākt jebkurā zemes daļā, ja vien viņš vēlas to visu pārņemt savā īpašumā, ciktāl tā robežas sniedzas.*”¹⁸

Kā norāda R. Jērings, pārējiem Romas laiku juristiem bija pretējs viedoklis, t.i., ka atšķirība starp juridisku valdītāju un turētāju slēpjas nevis *animus possidendi* esībā vai neesībā, bet gan tajā, vai šādu aizsardzību prasa civiltiesiskā apgrozība. Citiem vārdiem, juridisku

¹² Барон Ю. 1898. 2. lpp.

¹³ Rozenfelds J. Lietu tiesības. 4.labotais, papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 34. lpp.

¹⁴ Turpat. 35. lpp.

¹⁵ Turpat. 35. lpp.

¹⁶ Cvingmans O. Valdīšana šolaiku tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1926, Nr. 4, 167. lpp.

¹⁷ Барон Ю. 1898. 2. lpp.

¹⁸ D. 41,2,3,1.

valdījumu pār ķermenisku lietu, pēc Jēringa viedokļa, Senās Romas juristi konstatēja arī tad, kad turētājam bija nepieciešama juridiskā aizsardzība no patvaļas, savukārt šādai nepieciešamībai neesot, juridisku valdījumu un no tā izrietošo aizsardzību baudīt nebija pamata.¹⁹

Iepazīstoties ar Senās Romas tiesību juristu paustajām atziņām tomēr jāsecina, ka Jēringa viedoklim, autora ieskatā, nevar piekrist. Lai gan tik tiešām īpašu uzmanību *animus possidendi* pievērša tieši Pauls, tomēr būtu pārmērīgi teikt, ka citi romiešu juristi kā būtisku valdījuma priekšnoteikumu neatzina tieši nodomu. Tā, piemēram, Ulpiāns ir norādījis: “*Atšķirība starp īpašumu un valdījumu ir tajā, ka īpašums turpina pastāvēt arī tad, ja īpašnieks to vairs nevēlas, bet valdījums savu pastāvēšanu izbeidz ar brīdi, kad kāds ir lēmis, ka vairs nevēlas valdīt pār lietu* [autora pasvītrojums]. *To ņemot vērā, ja cilvēks nogādā lietu, pār kuru tas valda, kādam citam ar nodomu, ka lieta tam vēlāk tiks atdota, viņš beidz pār to valdīt.*”²⁰ Papildus ir norādāms, ka minētais piemērs nebūt nav vienīgais, kad valdījuma subjektīvā pazīme Senās Romas tiesībās tika atzīta kā priekšnoteikums valdījuma konstatācijai.²¹

Minētais gan nebūt nenozīmē, ka Jēringam nebija taisnības, norādot uz vārākiem F. K. Savinjī teorijas trūkumiem attiecībā uz valdījuma izpratni Senās Romas tiesībās. F. K. Savinjī romiešu laiku valdījuma izpratnes trūkumus R. Jērings ilustrēja ar šādu amizantu piemēru: “*Kādu dienu cilvēks atrod kustamu lietu un atbilstoši apstākļiem ir pārliecināts, ka līdzšinējais īpašnieks to ir atmetis (labprātīgi atsakoties no savas īpašuma tiesības), turklāt atradējs vēlas lietu paturēt sev, kā rezultātā viņš noliekas gulēt ar animus domini (juridisks valdījums). Otrajā dienā atradējs uzzina, ka atrastās lietas īpašnieks to patiesībā ir nevis atmetis, bet gan nozaudējis, un atradējs nolemj šo lietu atdot tās īpašniekam – valdījums pārvēršas par turējumu, un atradējs noliekas gulēt bez īpašnieka gribas (turējums). Trešajā dienā atradējs ierodas pie īpašnieka, lai viņam atdotu nozaudēto lietu, taču īpašnieks to neņem atpakaļ, jo tā ir nosmērēta, un atļauj to paturēt atradējam, kā rezultātā trešajā naktī atradējs atkal noliekas gulēt ar animus domini (juridisks valdījums). Pēc gada lietas nozaudētāja aizgādnis atsakās akceptēt minēto dāvinājumu, atradējs atkal nolemj lietu atdot nozaudētājam un noliekas gulēt bez īpašnieka gribas (turējums). Tomēr nākamajā dienā kāds jurists dod atradējam padomu lietu neatdot un nepieciešamības gadījumā tiesāties, kā rezultātā atradējam atkal rodas griba lietu paturēt sev, un viņš noliekas gulēt ar animus domini (juridisks valdījums).*”²² Lai gan šis piemērs ilustratīvi norāda uz subjektīvās valdījuma teorijas trūkumiem, kā tas tiks norādīts

¹⁹ Барон Ю. 1898. 2. lpp.

²⁰ D. 41,2,17,1.

²¹ Šajā ziņā skat. piem., D. 41,2,18,1 vai D. 41,2,46, pr.

²² Citēts pēc: Cvingmans O. 1926. Nr. 2/3. 82 - 83. lpp.

turpmāk (*skat.* 2. nodaļu) tiesību modernizācijas ceļā autora ieskatā šos trūkumus vismaz to daļā ir izdevies efektīvi novērst.

1.2. Tiesību valdījums romiešu tiesībās

Kā tas tika noskaidrots iepriekš, lai kādas personas varu Senās Romas tiesībās atzītu par valdījumu, ir nepieciešams *corpus* un *animus possidendi*. Atgādinot, ka *corpus* ietver personas faktisku varu pār lietu, jānonāk pie secinājuma, ka tiesības to telpisko īpatnību trūkuma dēļ pirmšķietami nevar būt par valdījuma objektu. Pie šāda secinājuma sākotnēji nonāca arī romiešu klasisko tiesību juristi, stingri nosakot, ka nedz tiesības, nedz kādas citas bezķermeniskas lietas nevar būt par valdījuma objektu.²³ Tomēr, ņemot vērā, ka Senās Romas tiesības bija raksturīgas ar to, ka tās pielāgojās civiltiesiskās apgrozības prasībām, kā arī ņemot vērā zemes nomas un servitūtu tiesību institūtu attīstību, kļuva skaidrs, ka arī tiesībām un citām bezķermeniskām lietām vajadzētu būt vismaz kaut kādai aizsardzībai.²⁴ Šīs nepieciešamības dēļ radās mācība par tiesību valdījumu (lat. *quasi-possessio*). Šajā gadījumā noteikumi par lietas valdījumu pēc analogijas tika attiecināti arī uz tiesību valdījumu. Tika uzskatīts, ka personas vēlme izmantot kādas tiesības ir analogiska *animus possidendi*, savukārt šo tiesību reāla izmantošana (faktisku darbību veikšana, kuras parasti izmanto persona ar šīm tiesībām) analogiski tika pielīdzināta *corpus*.²⁵ Arī Gaja institūcijās ir rodama atsauce uz to, ka *possessio* un *quasi-possessio* baudīja vienādu aizsardzību ar interdiktus.²⁶ Senās Romas tiesību izpratne par *quasi-possessio* primāri balstījās idejā, ka kāda konkrēta persona tika pielīdzināta “it kā” īpašniekam. Piemēram, ja kādai personai ar servitūta tiesību tika piešķirta iespēja pārvietoties pa citai personai piederošu nekustamo īpašumu, tad šādai personai bija *kvazi* vara par šo nekustamā īpašuma daļu. Persona ar servitūta tiesības palīdzību kļuva par *kvazi* īpašnieku, tātad arī *kvazi* valdītāju.²⁷ Gan jānorāda, ka šī jautājuma nozīme bakalaura darba ietvaros kļūs skaidra nākamajās šī darba nodaļās (šajā ziņā skat 2.2. un 3.3.2. apakšnodaļu).

²³ Пухан И. Поленак-Акимовская М. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д. ю. н. проф. В. А. Томсинова и Ю. В. Филиппова. Под. ред. проф. В. А. Томсинова. Москва: Издательство ЗЕРЦАЛО, 2000, с. 175.

²⁴ Ibid. с. 175.

²⁵ Ibid. с. 176.

²⁶ Gai. 4, 139. Гай. Институции. Пер. с латинского Ф. Дадынского. Под ред. В. А. Савельева, Л. Л. Кофанова. Москва: Юристъ, 1997. с. 313.

²⁷ Gelev D. About legal notion of possession. Pieejams: https://heinonline-org.datubazes.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/iusplr6&id=585&men_tab=srchresults [aplūkots 14.02.2021.].

1.3. Valdījuma aizsardzība Senās Romas tiesībās

Senās Romas laikos attiecībā uz valdījuma aizsardzību pastāvēja īpaša kārtība, kas nebija raksturīga citām liettiesiskām prasībām. Valdījuma aizsardzība netika īstenota tiesvedības ceļā, bet gan ar prētora rīkojumu – interdiktu. Minētais citāda aizsardzības process, autora ieskatā, ilustratīvi norāda uz valdījuma institūta atšķirīgo būtību iepretim citiem liettiesiskiem institūtiem. Valdījuma aizsardzība ar administratīviem, publiskas varas līdzekļiem norāda uz to, ka valdījums ir tāds tiesiski aizsargāts faktiskais stāvoklis, kuru realizē persona kā sabiedrības loceklis un kura aizsardzība ir pašas valsts varas interesēs.²⁸ Šāds process, iepretim parastai tiesvedības kārtībai, bija vienkāršāks, ar atvieglotu formu un bez noteiktām formalitātēm, tādējādi padarot to ekonomiskāku no laika patēriņa un zināšanu nepieciešamības viedokļa.²⁹

Senās Romas tiesībās valdījuma nodrošināšanai primāri tika izmantoti trīs uz valdījuma aizsardzību vērsti interdikti:³⁰ *interdicta adipiscende, retinadae, recipiende possessionis*.³¹ Pirmais tika izmantots valdījuma iegūšanai, otrs – valdījuma saglabāšanai, bet trešais – zaudēta valdījuma atjaunošanai. Šajā ziņā gan jānorāda, ka attiecībā uz *interdicta adipiscende* doktrīnā pastāv dažādi viedokļi. Ir atrodamas atziņas, atbilstoši kurām *interdicta adipiscende* tika uzskatīts par tādu interdiktu, kas nav saistāms ar valdījuma aizsardzību, jo tas pēc būtības bija vērsts nevis uz esošo faktiskā stāvokļa saglabāšanu, bet gan jauna valdījuma nodibināšanu. Citiem vārdiem, tas ļāva prētora ieceltajam jaunajam valdītājam atstumpēt no valdījuma iepriekšējo. Šāda interdikta pielietojums, piemēram, bija rodams gadījumos, kad zemes īpašnieks aizturēja zemes nomnieka lietas kā ķīlu.³²

Autora ieskatā, lielākā nozīme no interdikiem, kā visbiežāk piemērotajam un tādēļ praktiski svarīgākajam, būtu piešķirama tieši *interdicta recuperandae possessionis*. Minētais interdikts tā modernajā izpratnē radās tikai Justiniāna laikā. Sākotnēji aizskarto valdītāju aizsargāja ar *interdictum unde vi*, kas bija piemērojams tikai tajos gadījumos, kad lieta tika atņemta ar ieroču palīdzību (lat. *vi armata*). Klasiskajā laikā, aizsardzību guva arī valdītāji, kuru valdījums bija atņemts ar vienkārša spēka pielietošanu. Šādi valdītāji varēja lūgt *interdictum de vi privata* aizsardzību. Dēļ šīm izmaiņām Senajā Romā sāka nošķirt divus *interdictum unde vi*

²⁸ Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Москва: БЕК, 2000. с.373.

²⁹ Барон Ю. Система римского гражданского права. В 6 кн. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2005. с.331.

³⁰ Minētais gan nenozīmē, ka šie interdiktu veidi bija vienīgie valdījuma aizsardzībai, tomēr tie tika izmantoti visbiežāk.

³¹ Барон Ю. 1898. с. 20.

³² Дождев Д.В. 2000. с. 373.

veidus: *interdictum de vi armata* un *interdictum de vi privata*. Pirmajā gadījumā, šāda interdikta aizsardzību varēja lūgt jebkurš valdītājs pat tāds, kurš valdījumu ieguvis prettiesiskā ceļā. Otrajā gadījumā, šādu aizsardzību varēja lūgt tikai labticīgi valdītāji. Justiniāna laikā šie interdikti, savukārt tika apvienoti (tādējādi radot *interdicta recuperandae possessionis*) ar nolūku aizliegt jebkuru patvaļīgu valdījuma aizskārums. Vienlaikus attiecībā uz šiem interdiktiem tika paredzēts, ka šādā gadījumā jebkura vardarbīga valdījuma atņemšana ir sodāma ar naudas sodu, kuras apmērs nevar būt lielāks par paša strīdus objekta vērtību.³³

Attiecībā uz *Interdicta retinendae possessionis* – atkarībā no tā, vai aizsardzība bija vērsta uz kustamu vai nekustamu lietu, tas tika iedalīts *interdicta uti possidentis* vai *interdicta utrobi* (savus nosaukumus šie interdikti ieguva no formulas, kuru izteica prētors).³⁴

Interdicta uti possidentis, atbilstoši šobrīd valdošajam uzskatam, Senās Romas laikos tika piemērots divos dažādos gadījumos. Pirmajā gadījumā minētais interdikts tika izmantots, kad starp pusēm pastāvēja strīds par īpašuma tiesību uz nekustamu īpašumu, kuram bieži vien līdztekus bija arī strīds par valdījumu uz šo īpašumu. Ņemot vērā, ka strīds par valdījumu bija jāatrisina pirms strīda par īpašuma tiesību uz nekustamo īpašumu (lai strīdā par īpašumu būtu skaidrs, kurš ir uzskatāms par prasītāju un kurš par atbildētāju), šajā gadījumā prētors lēma par to, kura persona būtu atzīstama par tiesīgo (krievu val. – беспорочный) valdītāju un lika otram lietas dalībniekam atzīt šo faktu.³⁵ Otrajā gadījumā ar interdiktus, kas bija paredzēti nekustamā īpašuma valdītājam, persona varēja prasīt valdījuma aizsardzību, ja tika likti šķēršļi valdījuma īstenošanā vai draudēja valdījuma atņemšana. Šādā gadījumā prētors lika pārkāpējam izbeigt valdījuma aizskaršanu (lat. *vim fieri veto*), tādējādi nodrošinot valdījuma drošību.³⁶ Gadījumā, ja pārkāpējs neievēroja prētora rīkojumu, tad šī rīkojuma izpildīšana tika nodrošināta piespiedu kārtā ar *missiones in possessionem* (rīkojumu par lietas nodošanu piespiedu kārtā) un prētora stipulāciju.³⁷ Šajā ziņā gan jānorāda, ka minēto interdiktus šādā veidā varēja īstenot tikai “tiesīgs” valdītājs, t.i., tāds valdītājs, kurš lietu nebija ieguvis savā varā slepus vai realizējot patvaļu.³⁸

Savukārt kustamu lietu valdījuma aizskaršanas gadījumā cietusī persona varēja izmantot *interdictum utrobi*. Šādu aizsardzību varēja saņemt tas valdītājs, kurš pār lietu valdīja lielāko kalendārā gada daļu. Šajā ziņā nebija izšķirošanas nozīmes tam, vai persona, kas atsaucās uz interdiktus, bija pēdējais kustamas lietas valdītājs, būtisks bija tieši valdījuma ilgums pēdējā

³³ Пухан И. Поленак-Акимовская М. 2000. с. 174.

³⁴ Барон Ю. 1898., с. 20.

³⁵ Ibid.

³⁶ Пухан И. Поленак-Акимовская М. 2000. с. 173.

³⁷ Ibid. с. 173.

³⁸ Ibid. с. 173.

gada laikā. Arī *interdictum utrubi* gadījumā aizsardzību baudīja tikai tāds valdītājs, kurš pats savu valdījumu bija ieguvis godīgā un ne patvaļīgā ceļā attiecībā pret atbildētāju.³⁹

1.4. Valdījuma institūts vietējo likumu kopojumā un Civillikumā

Baltijas Vietējo civillikumu kopojuma⁴⁰ (turpmāk – VCK) 625. pants noteic, ka “*lietas valdīšana ir īpašuma tiesībām atbilstoša faktiskā vara par lietu. Tāda pastāv, kad lieta (ķermeniska) faktiski atrodas kādas personas pilnīgā varā un kad pie tam šī persona ir izrādījusi gribu izmantot lietu tā kā tā būtu īpašnieks.*” Ielūkojoties atsaucē, kas bija par pamatu šai normai, jāsecina, ka tā ir tikusi pārņemta no jau minētā Senās Romas jurista Paula mācības (D. 41,2,3,1.), kas jau ir tikusi analizēta iepriekš šī darba ietvaros (*skat.* 1.2. apakšnodaļu). Ņemot vērā minēto, jāsecina, ka VCK ietvertais valdījuma tiesību regulējums, kurš ar dažām izmaiņām ir pārņemts arī šī brīža Civillikumā,⁴¹ (sk. Civillikuma 875. – 926. pantus.) principiāli ir balstīts uz Paula izstrādāto un F. K. Savinjī attīstīto “*subjektīvo valdījuma teoriju*”, kas ar visiem tās trūkumiem un grozījumiem (*skat.* tālāk) ir pārņemta (recipēta) no pandektu tiesībām jeb no t.s. “mūsdienu romiešu tiesībām”.⁴²

Noslēdzot valdījuma un valdījuma aizsardzības institūtu ģenēzes analīzi, būtu jānorāda uz iespējams būtiskākajiem grozījumiem, kurus šajā sakarā piedzīvoja Latvijas tiesību sistēma, proti, šajā ziņā jānorāda uz VCK 1925. gada 27. oktobra grozījumiem.⁴³ Līdzās citām izmaiņām VCK 626. pants 1925. gadā tika papildināts ar piezīmi “*turētājam ir tiesība uz prasību par traucēta valdījuma atjaunošanu*”. Šobrīd analogiska norma ir atrodama Civillikuma 876. panta piezīmē, kurā līdzīgi noteikts, ka “*turētājam jeb faktiskam valdītājam ir tiesība prasīt traucēta valdījuma atjaunošanu.*” Līdz ar to, minēto grozījumu dēļ, šobrīd Civillikuma 911. – 926. panta noteikumi par valdījuma aizsardzību – atšķirībā no Senās Romas tiesībām – ir attiecināti arī uz “turētāju”. Šajā ziņā vien var norādīt, ka ar šiem grozījumiem par labu sabiedrības objektīvām nepieciešamībām tika veikta būtiska atkāpe no F. K. Savinjī un Paula mācības par subjektīvo tiesību teoriju (detalizētāk *skat.* 2.2. apakšnodaļu).

³⁹ Барон Ю. 1898. с. 23.

⁴⁰ Сводъ гражданскихъ узаконеній губерній Остзейскихъ, повелѣніемъ государя императора Александра Николаевича составленный. Сводъ мѣстныхъ узаконеній губерній Остзейскихъ. Часть Третія. Законы гражданскіе. Санктпетербургъ: Въ Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Е. И. В. Канцеляріи 1864.

⁴¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [04.04.2021.red.].

⁴² Cvingmans O. 1926. Nr. 4.167. lpp.

⁴³ Vietējo Civillikumu kopojums. Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Valters un Rapa, Rīga, 1928. 86. lpp.

2. VALDĪJUMA UN TURĒJUMA IZPRATNE ŠĪBRĪŽA LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ

2.1. Valdījuma definīcijas problemātika

Kad ir ieskicēta valdījuma institūta ģenēze Latvijas tiesībās un ir skaidrs izmantojamo vēsturisko avotu loks, var pievērsties valdījuma institūta un valdījuma aizsardzības šī brīža izpratnei un vietai Latvijas tiesību sistēmā. Kā jau minēts, šobrīd vispārīga valdījuma definīcija ir atrodama Civillikuma 875. un 876. pantā. Civillikuma 975. pants noteic, ka “*valdījums ir tiesībām atbilstoša faktiskā vara*”. Savukārt Civillikuma 876. panta pirmā daļa precizē, ka “*lietas valdījums ir īpašuma tiesībai atbilstoša faktiskā vara par lietu. Tas pastāv, kad ķermeniska lieta faktiski atrodas kādas personas pilnīgā varā un kad pie tam šī persona izrāda gribu rīkoties ar lietu līdzīgi īpašniekam.*” Iepriekš minētie panti jāskata kopsakarā ar Civillikuma 877. pantu, kurš paredz, ka “*valdīt var tikai tādu tiesību, ko var ilgstoši vai atkārtoti izlietot.*” Attiecībā uz tiesību kā valdījuma objektu gan uzreiz būtu norādāms, ka šāda Civillikuma 877. panta redakcija nav līdz galam veiksmīga, jo VCK 627. pants (Civillikuma 877. panta priekštecis) noteica, ka valdīt var par tādu tiesību, kuru var īstenot nepārtraukti vai vairākkārtēji. Proti, par tiesību valdījuma priekšnoteikumiem patiesībā ir atzīstami nevis ilgstošums kā laika mērvienība, bet gan tiesību īstenošanas nepārtrauktība vai tiesību vairākkārtēja izmantošana.

Līdzīgi kā Senās Romas tiesībās, tā arī mūsdienu civiltiesībās, lai konstatētu valdījumu, ir vajadzīgs gan *corpus*, gan arī *animus possidendi*.⁴⁴ Minētie valdījuma elementi, lai gan tie tika atzīti jau romiešu tiesībās, līdz pat šim brīdim praksē raisa zināmas grūtības attiecībā uz to saturu. Valdījuma izpratnei ir tikpat svarīga nozīme kā teorijā, tā arī praksē, jo no valdījuma jēdziena ir atkarīgs valdījuma aizsardzības tvērums. Lai valdījuma aizsardzība būtu taisnīga, katrā lietā tiesnesim jābūt skaidrībai par to, vai konkrētā gadījuma apstākļos vispār ir runa par valdījumu. Bet tas ir iespējams vienīgi tad, ja valdījuma jēdziens likumā ir pareizi definēts un atbilstoši izprasts.⁴⁵ Ņemot vērā jau vairākkārt minēto, ka valdījuma institūts Latvijas tiesību sistēmā ir pārņemts no Paula un F. K. Savinjī mācības, jāatzīst, ka nav īstas praktiskas nozīmes analizēt citas valdījuma teorijas, jo tiesību normu piemērotājiem ir pienākums pakļauties likumdevēja gribai, tātad tiesību piemērotājs ir ierobežots valdījuma esību konstatēt atbilstoši subjektīvajai valdījuma teorijai. Tomēr bez praktiskas pielietošanas, nozīme ir arī diskusijas

⁴⁴ Rozenfelds J. 2011. 26. lpp.

⁴⁵ Cvingmans O. 1926. Nr. 7/8. 272. lpp.

veicināšanai, jo tikai diskusijā dzimst patiesība. Tādēļ, autors nevar pilnībā ignorēt citu valdījuma mācību pastāvēšanu, un to vismaz virspusēja analīze ir vērtīga, kaut vai diskusijas veicināšanai.

Pēc būtības subjektīvās valdījuma teorijas lielākais pretstats ir tāda valdījuma teorija, kas *animus possidendi* neprasa vispār. Autora ieskatā, vistuvāk pilnīgai valdījuma dispozīcijai, kura neparedz *animus possidendi*, savulaik bija pietuvojies iepriekš minētais R. Jērings. Paturot prātā minēto, R. Jērings piedāvāja šādu valdījuma definīciju: “*Valdīšana ir faktiskā attiecība starp personu un lietu, attiecība, kuru izsaka viņas saimnieciskās izlietošanas nolūks.*”⁴⁶ Šāda definīcija, kā uz to savulaik vērsis uzmanību Oskars Cvingmans un kam piekrit autors, ir ar trūkumiem. Tā O. Cvingmans ir norādījis, ka šāda valdījuma definīcija nav piemērojama gadījumos, kad lieta tiek izmantota pretēji tās saprātīgi paredzētajam saimnieciskajam mērķim. Piemēram, šāda teorija nav piemērojama gadījumos, kad dzirnavu akmens tiek izmantots nevis graudu malšanai, bet gan kā dārza galds, vai, piemēram, gadījumos kad atpūtas namiņš tiek izlietots par vistu kūti. Pēc būtības šīs teorijas lielākais trūkums ir visu to gadījumu kopums, kad lieta tiek izmantota netipiskiem mērķiem. Turklāt, šāda teorija arī padara grūti nošķiramu valdījumu no turējuma (šādu nošķirumu gan R. Jērings pēc būtības neatzina).

Apzinoties, ka Latvijas tiesību sistēmā valda subjektīvā valdījuma teorija, kā arī apzinoties to, ka likumdevējs pārskatāmā laikā no tās atkāpties neplāno, autora ieskatā, šīs apakšnodaļas ietvaros ir lietderīgi pievērsties *animus possidendi* un *corpus* institūtiem detalizētāk, lai iespējams tādējādi veicinātu šo institūtu vēlamu izpratni un līdz ar to pareizu piemērošanu.

2.1.1. Corpus kā valdījuma sastāvdaļa

Lai gan pirmšķietami Civillikuma 875. pants varētu šķist gana skaidrs, t.i., ka valdījums ir tiesībām atbilstoša faktiskā vara pār lietu, tomēr minētā tiesību norma, kā tas tiks pamatots turpmāk, nebūtu jāsaprot burtiski. Pirmkārt, mūsdienās, analizējot *corpus*, nav jāpieņem, ka personas faktiskai varai pār šo tiesību objektu ir jābūt absolūtai, t.i., tādai, ka persona jebkurā brīdī un visā pilnībā var izrādīt savu varu pār kādu tiesību objektu. Šajā ziņā, piemēram, ir skaidrs, ka persona, atstājot savu, neviena neapdzīvoto, vasarnīcu pa ziemu nekādu tiešu faktisku varu pār šo objektu neizrāda, vai, piemēram, zemnieks, kas savu traktoru atstājis klajā

---

⁴⁶ Cvingmans O. 1926. Nr. 7/8. 270. lpp.

laukā un pats devies uz pilsētu, tieši nevalda pār šo objektu. Neskatoties uz minētajiem piemēriem, tomēr nevajadzētu rasties šaubām, ka gan vasarnīca, gan arī traktors ir attiecīgo personu valdījumā. Vēl jo vairāk šķiet saprātīgi paredzēt, ka arī tiesa, ja tā skatīs lietu par valdījuma uz traktoru vai valdījuma uz vasarnīcu atjaunošanu, visticamāk piekritīs, ka, neskatoties uz zemnieka vai vasarnīcas īpašnieka klāt neesību, attiecīgie objekti atradās minēto personu valdījumā. Šādu diskusiju, vai valdījumu tik tiešām raksturo faktiskā vara pār lietu vai tomēr kāds cits citādi definējams apstāklis, savulaik ir mēģinājis veicināt O. Cvingmans.⁴⁷ Arī viņš ar uzskatāmiem piemēriem ir vērsis uzmanību, ka šādos gadījumos faktiskā vara nav tas apstāklis, kas raksturo valdījumu. O. Cvingmans norādījis: “*Vēl skaidrāk faktiskas varas trūkums duras acīs attiecībā uz to valdīšanu, ar kādu zemes gabala īpašnieks valda pār medījumu mežā un par zivīm dīķi. [...] Tāpat kā nirnbergieši nevienu nepakāruši, kuru tie nenotvēruši, tāpat arī zemes gabala īpašnieks nevar šaut buku, kurš viņam negadās pašvienam, nevar saķert līdaku, kura nepiekožas viņa maksšķerei vai neiet viņa tīklā. Tomēr viņš ir kā medījuma tā arī zivju valdītājs [...].*”⁴⁸ Tomēr, kā vienlaikus norādījis pats O. Cvingmans, ja no valdījuma izņem gan faktisku varu, gan arī apšaubu nepieciešamību pēc personas gribas (šajā ziņā skat. 2.1.2. apakšnodaļu) tad no valdījuma nekas daudz pāri nepaliek.⁴⁹

Autora ieskatā O. Cvingmana sniegto situāciju risinājums attiecībā uz *corpus* konstatāciju valdījumā būtu iespējams, ja *corpus* izpratne, t.i., faktiskā vara pār lietu netiktu uztverta tik burtiskā nozīmē. Ceļā uz pareizākā risinājuma iespējamo sākumpunktu būtu jāvērs uzmanība uz F. K. Savinjī piedāvāto risinājumu attiecībā uz *corpus* konstatāciju. Tā F. K. Savinjī ieskatā *corpus* bija konstatējams ne vien tad, kad persona ar kādu formālu aktu vai kādu citu uz lietu vērstu darbību izrādīja savu valdījumu pār lietu,⁵⁰ bet arī gadījumos, kad personai bija fiziska tieša un ekskluzīva iespēja īstenot varu pār lietu. Šāda F. K. Savinjī *corpus* definēšanas pieeja tika kritizēta kā pārāk šaura, jo pēc būtības pār vienu tiesību objektu varēja pastāvēt vairāku personu iespēja īstenot varu pār lietu, no kurām tomēr vienam, neskatoties uz otras personas varas iespējamību, bija valdījums.⁵¹ Iepretim F. K. Savinjī, R. Jēringa, savukārt uzskatīja, ka *corpus* vajadzētu izpausties kā tādām personas darbībām ar lietu, kādas parasti varētu sagaidīt no īpašnieka.⁵² Šajā ziņā gan jānorāda, ka Jēringa piedāvātais risinājums neiztur kritiku kaut vai tādēļ, ka šādā gadījumā lietu lietošana citādi, nekā ar to rīkotos īpašnieks nozīmētu arī valdījuma neesamību, kas savukārt nonāktu pretrunā ar paša valdījuma ideju.

⁴⁷ Cvingmans O. 1926. Nr. 7/8. 267. lpp.

⁴⁸ Ibid. 268. lpp.

⁴⁹ Ibid. 270. lpp.

⁵⁰ Klasiskajās romiešu tiesībās šāda darbība tika apzīmēta ar *apprehensio*.

⁵¹ Грим Д.Д. Лекции по догмѣ римского права. Пособие для слушателей. Издание пятое исправленное и дополненное. Давид Гликсмань. Рига, 1924. с. 172.

⁵² Грим Д.Д. 1924. с. 172.

Autora ieskatā par salīdzinoši veiksmīgu varētu atzīt *prof.* Dāvida Grimma mēģinājumu definēt valdījumu. Tā D. Grimms, uzskatot, ka *animus possidendi* nav obligāta valdījuma pazīme un pietiek vien konstatēt *corpus*, savukārt ir norādījis, ka, lai iegūtu juridisku valdījumu, ir nepieciešama tādu darbību pastāvēšana, kuras liecina par to, ka lieta faktiski pagātnē ir nonākusi vai veicamo darbību rezultātā tai vajadzēja nonākt personas saimnieciskajā rīcībā (krievu val. – *хозяйственная обстановка лица*).⁵³ Lai gan šādā gadījumā *animus possidendi* trūkuma dēļ valdītāju pēc būtības nevar nošķirt no turētāja,⁵⁴ tomēr autora ieskatā D. Grimma pieeja būtu, iespējams, vistuvākā *corpus* patiesā satura atklāšanai. Šajā ziņā gan precizējumu prasa apzīmējums “хозяйственная обстановка лица”. Domājams, ka D. Grimms, ņemot vērā jēdziena “saimnieciskā rīcība” apzīmēšanas īpatnības krievu valodā, kā arī ņemot vērā D. Grimma biežo saskarsmi ar vācu valodas tekstiem un vācu valodas teikuma struktūras īpatnībām, ar šo jēdzienu pēc būtības vēlējās apzīmēt personai piederošu labumus, jeb personas saimnieciskajā rīcībā esošās lietas. Attiecinot D. Grimma pieeju uz iepriekš minētajiem praktiskiem gadījumiem, tik tiešām varētu konstatēt, ka, piemēram, zemnieka traktors pļavā varētu būt tā valdījumā tādēļ vien, ka šis traktors tur atrodas, proti, darbība, ka traktors tika pārvietots uz kādu apstrādātu vai vēl apstrādājumu pļavu, liecina par to, ka šis traktors līdz šim ir bijis kāda saimnieciskajā rīcībā, jeb tās personas valdījumā, kura attiecīgo traktoru arī pārvietoja (saimniekoja par to). Vai cits piemērs – ja personai pieder lauku zeme, kurā tā ir iesējusi labību, tad nevajadzētu būt šaubām par to, ka lauku zeme ir tās personas valdījumā, kura ir labību iesējusi, jo šāda lauka sēšana ir ārējā izpausme (darbība), kas liecina par to, ka konkrētais lauks atrodas kādas personas saimnieciskajā rīcībā un tātad personai ir valdījums pār šo lauku. Līdzīgi, piemēram, ja neveiksmīga koka ciršanas rezultātā tas ievēlas upē un peld pa to, šī svaigi nocirsta koka esība upē liecinātu par to, ka koks atrodas kādas personas valdījumā, jo personas veicamo darbību rezultātā tam vispārīgi vajadzēja nonākt personas valdījumā. Atbilstoši šādai pieejai tad arī nebūtu nozīmes tam, cik tuvu vai tālu persona atrodas no attiecīgā nekustamā īpašuma, pietiktu vien konstatēt kādu ārēju apstākli, piemēram, nožogojumu vai tikko iestādītas augošas puķes, kas liecinātu par to, ka šis lauku īpašums ir personas saimnieciskajā rīcībā.

Ņemot vērā minēto, autora ieskatā, valdījuma *corpus* pēc būtības varētu arī saglabāt savu šī brīža Civillikumā ietvertu definējumu, vienlaikus jēdzienā “faktiska vara pār lietu”

---

⁵³ Грим Д.Д. 1924. с. 172.

⁵⁴ Piemēram, iedzīvinot pēdējo no teorijām praksē, nenošķirami būtu gadījumi, kad persona uz ielas atrastu somu paceltu un vēlētos to atdod tās īpašniekam tādējādi pati kļūstot par turētāju (lat. *detentor*) vai arī gadījumi, kad persona šo somu vēlētos piesavināties tādējādi kļūstot par ļaunticīgu valdītāju.

ielasot arī tādas darbības, kuras liecina par to, ka lieta faktiski pagātnē ir nonākusi vai veicamo darbību rezultātā tai vajadzēja nonākt personas saimnieciskajā rīcībā.

2.1.2. *Animus possidendi* kā valdījuma sastāvdaļa

Kas attiecas uz valdījuma otro priekšnoteikumu – *animus possidendi*, – šajā ziņā jāteic, ka diskusija zinātnieku starpā pastāv ne tik daudz par to, kāds ir *animus possidendi* saturs, bet gan, vai tā konstatācija tik tiešām ir nepieciešama,⁵⁵ lai varētu runāt par valdījumu. Tomēr, kā jau autors minēja iepriekš, šobrīd diskusijai par to, vai valdījumam tik tiešām ir nepieciešams *animus possidendi*, nav praktiskas nozīmes (šajā ziņā skat. 2.1. apakšnodaļu). Tādēļ autora ieskatā lietderīgāk ir pievērsties paša *animus possidendi* izpratnei. Ceļš uz šī valdījuma elementa izpratni būtu jāsāk ar F. K. Savinjī kā šīs teorijas mūsdienu pamatlicēju. Tā F. K. Savinjī vienā no saviem pirmajiem juridiskajiem darbiem, kas ir veltīti subjektīvajai valdījuma teorijai, “Valdījums” (vācu val. – *Das Recht des Besitzes*)⁵⁶ ir norādījis: “*Lai varētu būt valdītājs, vajag nevien valdīt, bet arī šo valdīšanu gribēt. Šī valdīšanai atbilstošā griba (animus possidendi) ir jāapzīmē tuvāk. Valdīšana ir fizisks stāvoklis, kurš atbilst īpašumam kā tiesiskam stāvoklim. Tātad animus possidendi ir nolūks izlietot īpašumu. Tāpēc valdītājs ir tikai tas, kas apietas kā ar īpašumu ar to lietu, kuru viņš tur, tā ka animus possidendi ir izskaidrojams kā animus domini. Pārlicība, ka tiešām esi īpašnieks, nepieder pie valdīšanas jēdziena. Arī laupītājam un zaglim tāpat piekrīt valdīšanas jēdziens kā īpašniekam pašam. Turpretī nomniekam nav valdīšanas tāpēc, ka viņš neapietas ar lietu kā ar sava paša lietu.*”⁵⁷ Interpretējot F. K. Savinjī teikto, jāsecina, ka *animus possidendi* ir nekas vairāk kā personas griba veikt tādas darbības, kuras veic īpašnieks. Šādu gribu valdīt turklāt nevar jaukt ar personas apziņu par tās īpašuma tiesību pastāvēšanu, jo šādai apziņai nav nekādas ietekmes uz valdījuma konstatāciju. Pēc būtības iekšējai personas apziņai, ka tā nav īpašnieks, ir vien nozīme tad, kad tiek vērtēts personas jau pastāvoša valdījuma labticīgums. Šajā ziņā jāatkārto, ka par labticīgu valdītāju ir atzīstama tā persona, kura ir patiesi pārlicināta, ka nevienam citam nav vairāk tiesību valdīt lietu kā viņam, savukārt par ļaunticīgu ir atzīstama tā persona, kas zina, ka viņam nav tiesības lietu valdīt vai ka kādam citam šajā ziņā ir lielākas tiesības nekā viņam (Civillikuma 910. pants).

⁵⁵ Cvingmans O. 1926. Nr. 2/3. 80. lpp.

⁵⁶ Savigny F.C. Possession; or the Jus Possessionis of the Civil Law. Sixth edition. Translated from the German by Sir Erskine Perry. Connecticut: Hyperion Press, inc., 1848.

⁵⁷ Savigny F.C. 1848. p. 177 - 178. Tulkojums no Cvingmans O. 1926. 77. lpp.

Papildus, analizējot to, kā tad šī griba eksistē personu apziņā, F. K. Savinjī nonāca pie šādas atziņas: “*Katram piemīt, bet katrs var atteikties no animus possidendi, atkarībā no tā, vai viņš vēlas vai nevēlas nodibināt [īpašnieka un īpašuma objekta tiesiskām attiecībām līdzīgu – autora piezīme] tiesiski nozīmīgu attiecību ar valdījumu, citiem vārdiem, animus possidendi ir nekas vairāk kā animus possidendi.*”⁵⁸ Pirmšķietami šāds skaidrojums var likties pietiekami komplikēts, tomēr, tā nemaz nav. F. K. Savinjī par *animus possidendi* teiktā esence slēpjas apstākļi, ka, F. K. Savinjī ieskatā, *animus possidendi* rodas ikkatri personai attiecībā uz ikkatru objektu, uz kuru šī persona ieguvusi *corpus*. Tomēr gadījumā, ja šī persona iekšēji ir pārliecināta, ka tā nevis vēlas rīkoties pret attiecīgo objektu kā īpašnieks, bet, piemēram, kā turētājs, tad ir uzskatāms, ka viņa no šī *animus possidendi* ir atteikusies. Turpinot F. K. Savinjī uzsākto domu, jāsecina, ka *animus possidendi* ir konkrēts personas gribas un iekšējās apziņas stāvoklis. Tik tiešām personas subjektīvā griba un apziņa rīkoties ar lietu kā īpašniekam ir atšķirīga no tās personas iekšējās gribas un pārliecības, kas rodas citos gadījumos, kad pastāv *corpus*. Piemēram, autora ieskatā, īrniekam kā dzīvokļa turētājam ir cita iekšējā griba un pārliecība nekā tā ir īpašniekam, proti, kārtīgs īrnieks kā dzīvokļa turētājs apzinās, ka tam nav visu to tiesību un visu to brīvību, kādas ir dzīvokļa īpašniekam. Kārtīgs īrnieks apzinās, ka tas nevar, piemēram, bez atļaujas veikt dzīvokļa pārbūvi vai atsavināt dzīvokli, jo bez tiesiskajām grūtībām veikt šādas darbības to nepieļauj arī viņa iekšējā pārliecība. Līdzīgi, arī kārtīga persona, kas uz ielas atradusi svešu maku, pēc būtības būs tikai turētājs tādēļ, ka tās iekšējā pārliecība un griba nav tāda, kāda būtu īpašniekam. Piemēram, maku atradušās personas griba un pārliecība, nevis vēloties izlietot tajā esošos līdzekļus vai dokumentus, bet gan gribot atdot šo maku tās īpašniekam (tādējādi kļūstot par turētāju), būs citāda nekā tā ir īpašniekam vai personai, kas šo maku vēlas piesavināties (valdītājiem). Citiem vārdiem, apkopojot minēto, griba rīkoties kā īpašniekam tik tiešām ir nekas vairāk kā griba rīkoties kā īpašniekam (vācu val. – *animus possidendi ist nichts Anderes als der animus possidendi*).⁵⁹

Apkopojot iepriekš izklāstīto, lai runātu par valdījuma pastāvēšanu, Latvijas tiesību sistēmā ir jākonstatē divas pazīmes: 1) *corpus*, ar kuru saprot faktisku varu pār lietu, kas cita starpā ietver arī tādas darbības, kuras liecina par to, ka lieta faktiski pagātnē ir nonākusi vai veicamo darbību rezultātā tai vajadzēja nonākt personas saimnieciskajā rīcībā; 2) *animus possidendi*, kas jāsaprot kā personas iekšējā griba valdīt lietu nekā citādi kā pār to gribētu/varētu valdīt lietas īpašnieks.

⁵⁸ Savigny F.C. 1848. p.177-178. Tulkojums no Cvingmans O. 1926. 94. lpp.

⁵⁹ Savigny, F. C. von. Das Recht des Besitzes. Eine civilistische Abhandlung. Siebente, aus dem Nachlasse des Verfassers und durch Zusätze des Herausgebers vermehrte Auflage von A. F. Rudorff. Wien: Verlag von Carl Gerold's Sohn, 1865, S. 137.

Šīs apakšnodaļas nobeigumā, neskatoties uz autora sniegto risinājumu par valdījuma *corpus* un *animus possidendi* saturu, autoram nav mazāko šaubu, ka cītīgam juristam izdosies atrast gadījumu, kad kāda no autora piedāvātajām pazīmēm pilnībā neizpildās, bet personas tiesiskā intuīcija noteic, ka valdījumam tomēr vajadzētu pastāvēt. Šajā ziņā autors var piekrist O. Cvingmaņa teiktajam,⁶⁰ ka valdījums kā tiesību parādība ir pārāk neskaidra, jo katrai izstrādātajai teorijai būs atrodams prakses gadījums, kad no šīs teorijas viedokļa valdījums nepastāvēs, tomēr personu tiesiskā apziņa liecinās, ka valdījuma aizsardzībai vajadzētu būt. Tādēļ, autora ieskatā, ir svarīgi norādīt, ka neatkarīgi no tā vai tiek piemērota šobrīd Civillikumā iestrādātā un atbilstoši tiesu praksei interpretētā subjektīvā valdījuma teorija, vai autora sniegtā valdījuma interpretācija, vai arī kāda cita teorija, tiesību piemērotājiem vai interpretētājiem vajadzētu vadīties vispirms no savas iekšējās tiesiskās pārlicības un taisnīguma izjūtas, kā arī no tiesību gara.

2.2. Turētāja aizsardzība Latvijas tiesību sistēmā

Pēc sniegtās valdījuma analīzes būtu lietderīgi atgriezties pie iepriekš minētā turējuma institūta un tā vietas Latvijas tiesību sistēmā. Kā jau minēts, turētājs ir persona, kurai gan ir faktiskā vara pār lietu (tās plašākā izpratnē), bet iztrūkst iekšējās gribas elementa. Skaidrojums par to, kas ir turētājs, ir atrodams arī Civillikuma 876. pantā, atbilstoši kuram noteikts: *“Tas, kā varā lieta faktiski atrodas, bet kas atzīst par tās īpašnieku kādu citu, uzskatāms, kaut arī viņam būtu tiesība turēt to savā varā, nevis par šās lietas tiesisku valdītāju, bet tikai par tās turētāju jeb faktisku valdītāju un īpašnieka vietnieku valdījumā. Piezīme. Turētājam jeb faktiskam valdītājam ir tiesība prasīt traucēta valdījuma atjaunošanu.”* Jau iepriekš šī darba ietvaros sniegtie turētāja piemēri, autora ieskatā, pietiekami precīzi atspoguļo turētāja jēdzienu. Proti, kā jau minēts, par turētāju varētu atzīt personu, kas atradusi uz ielas maku un vēlas to atdot īpašniekam, vai kārtīgs īrnieks, kurš zina, ka tam ir tikai ierobežotas tiesības rīkoties ar attiecīgo lietu un viņš šīs brīvības robežas pārkāpt nevēlas. Tomēr analīzes vērtā ir Civillikuma 876. pantā ietvertā piezīme – *“ turētājam, jeb faktiskajam valdītājam ir tiesība prasīt traucēta valdījuma atjaunošanu”*.

Komentējot šo normu (VCK 626.p. piezīmi, kas ir līdzīga ar Civillikuma 876.p. piezīmi), Latvijas juridiskajā literatūrā pausti atšķirīgi viedokļi. Atbilstoši vienam viedoklim turētājam saskaņā ar šo normu ir vienīgi tiesība prasīt atņemta valdījuma atjaunošanu, bet nav

⁶⁰ Cvingmans O. 1926. Nr. 7/8.270. lpp.

tiesība prasīt valdījuma traucējuma novēršanu,⁶¹ bet atbilstoši otram viedoklim turētājam ir vienīgi tiesība prasīt valdījuma traucējuma novēršanu, bet nav tiesības prasīt atņemta valdījuma atjaunošanu.⁶² Turpretī, atbilstoši trešajam viedoklim – Civillikuma 876. panta piezīmē ir paredzēta *turējuma kā "faktiska valdījuma" visaptveroša aizsardzība*, un turētājs ir tiesīgs prasīt gan atņemta valdījuma atjaunošanu, gan valdījuma traucējuma novēršanu (kā arī atsaukties uz Civillikuma 917. un 922. pantā paredzēto ierunu, iebilstot pret citas personas celto valdījuma aizsardzības prasību).⁶³ Tā, piemēram, ja konkrētā gadījuma apstākļos nav pamata atzīt kustamas lietas patapinājuma līgumu par izbeigušos, taču lietas īpašnieks ir to patvarīgi atņēmis patapinājuma ņēmējam, pēdējais kā strīdus lietas turētājs (atbilstoši Civillikuma 876. panta piezīmei) ir tiesīgs prasīt viņam atņemtā valdījuma atjaunošanu uz šo lietu.⁶⁴

Pirms tiek vērtēts, kura no pieejām ir pamatotākā, autora ieskatā, vispirms būtu jāatbild uz jautājumu, vai šāda piezīme tiešām bija nepieciešama, proti, vai situāciju, kad vara pār lietu ir atņemta turētājam, nevarēja risināt citādi, kā vien turētāju tiesisko līdzekļu aizsardzības ziņā pielīdzināt valdītājam. Senās Romas tiesībās tika izšķirti divu veidu valdījumi – juridiskais valdījums un ekonomiskais valdījums (mūsdienās saukts par faktisko valdījumu). Tiesību zinātnieki faktisko valdījumu skaidro kā faktisku iespēju bez šķēršļiem lietot lietu atbilstoši tās mērķiem, vienlaikus pastāvot personas gribai saglabāt šo iepriekš minēto iespēju lietu lietot.⁶⁵ Vērts piebilst, ka iepriekš minētās personas gribas eksistence ir nepieciešama, lai varētu nošķirt tos gadījumus, kad persona vienkārši atrodas fiziskā saiknē ar kādu lietu (piemēram, persona atstutējas pret kādu svešu automašīnu vai persona sēž uz sabiedriskā transporta pieturā izvietota soliņa). Arī faktisks valdītājs Senās Romas tiesībās baudīja patstāvīgu aizsardzību (šāda aizsardzība gan klasiskajās romiešu tiesībās pastāvēja vien konkrētos gadījumos (šajā ziņā *skat. tālāk*)). Šādas aizsardzības esību attaisnoja saimnieciskas intereses, kuras tika mēģināts aizsargāt. Proti, bez faktiska valdījuma šo lietu nevar lietot – tātad faktiska valdījuma patvaļīga ietekmēšana ir šķērslis lietas lietošanai, bet tā kā netraucēta lietas lietošana ir visu saimniecisko interešu pamatā, tad ir vēlams pēc iespējas ātrāk atjaunot aizskarto valdījumu. Citiem vārdiem, faktiska valdījuma aizsardzība tika vērsta uz to, lai izslēgtu personu patvaļu un nodrošinātu pēc iespējas ātrāku lietas atgriešanos netraucētā civiltiesiskā apgrozībā.⁶⁶ Turklāt, ja valdītājs, kura

⁶¹ Cvingmans O. 1926. Nr. 2/3. 76. - 77. lpp.; Nr. 4, 167. lpp.; Konradi F., Valters A., 1935. 42. lpp.

⁶² Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841. – 926., 1130. – 1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998. 57. lpp.

⁶³ Senāta 1934. gada 19. aprīļa spriedums Nr. 773. X Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Izdevniecība "Jurists"/Izdevniecība "Grāmatrūpnieks", 1933/1934, 424. lpp.

⁶⁴ Senāta 1939. gada 5. jūlija spriedums Nr. 586. XV Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1939, 412. - 413. lpp.

⁶⁵ Грим Д.Д. 1924. с. 159.

⁶⁶ Ibid. с. 160.

valdījums tika traucēts vai atņemts, varētu panākt lietas atgriešanu tikai tad, ja tas pierādītu tiesību uz lietu – tā iemesla dēļ, ka šādas tiesības pierādīšana bieži vien varētu izrādīties problemātiska, šāds valdītājs bieži vien varētu nonākt apgrūtinātā stāvoklī.⁶⁷

Senās Romas tiesībām attīstoties, sākotnēji juridiskiem valdītājiem pēc analogijas tika pielīdzinātas tādas personas kā kreditori, kuriem kā saistības pastiprinājums bija piešķirta ķīla; tās personas, kuras saņēma lietu valdījumā ar atvēlējumu no trešās personas – *precario*, līdz iestāsies brīdis, kad tā tiks pieprasīta; personas, kuras saņēma lietu glabājuma līdz brīdim, kad par šo lietu tika izšķirts strīds; personas, kurām mantošanas rezultātā radās lietojuma tiesība lietot kādu zemes īpašumu; personas, kuras uzbūvēja ēku uz iespējams sveša zemes, u.c.⁶⁸ Būtībā juridisks valdījums bija nepieciešams tieši tā iemesla dēļ, lai persona varētu patstāvīgi bez kāda cita iesaistes lūgt prētoram noteikt interdiktus, tādējādi panākot valdījuma atjaunošanu vai aizsardzību.

Visas pārējās personas, kas valdīja lietu kā īpašnieka vietnieks valdījumā (lat. – *alieno nomine*), piemēram, īrnieki, nomnieki, patapinājuma/glabājuma ņēmēji, u.c., jeb “tīri” faktiskie valdītāji, patstāvīgu valdījuma aizsardzību sākotnēji Senās Romas tiesībās nebaudīja.⁶⁹ Minētais gan gluži nenozīmē to, ka faktiskie valdītāji nebaudīja aizsardzību, tā tas nav. Šādā gadījumā turētājs klasiskajās romiešu tiesībās varēja vērsties pie tās personas, kura īpašuma tiesību valdījumā tas atvieto, jeb juridiskā valdītāja un lūgt juridiskajam valdītājam aizsargāt faktiskā valdītāja valdījumu savā vārdā. Proti, ja students savu grāmatu ir patapinājis studiju biedram eksāmena nokārtošanai, bet šo patapināto grāmatu tam vēlāk eksāmena laikā atņem pasniedzējs, tad patapinājuma ņēmējs atbilstoši klasiskajām Senās Romas tiesībām šādā gadījumā varētu vērsties pie patapinājuma devēja ar lūgumu, lai pēdējais, savukārt vērstu valdījuma atjaunošanas prasību pret pasniedzēju. Acīmredzami, ka šāds faktiska valdījuma aizsardzības mehānisms var izrādīties ārkārtēji neparocīgs. Juridiskais valdītājs var, piemēram, gluži vienkārši negribēt aizsargāt turētāja intereses vai arī mūsdienu pasaulē juridiskais valdītājs var atrasties citā zemeslodes daļā, kas šādas prasības celšanu savukārt padara par apgrūtināšanu vai pat neiespējamu.

Šāda kārtība pirmšķietami atgādina lieki radītu juridisku smagumu, jo kādēļ gan tiesību aizsargāt valdījumu nepiešķirt katrai personai neatkarīgi no tā, vai viņa ir faktiskais vai juridiskais valdītājs. Atbilde uz šo jautājumu slēpjas principā, kuru pazīst arī Latvijas Civillikums, “*compossessio plurium in solidum esse non potest*”, jeb tā pati lieta nevar tajā pašā laikā

⁶⁷ Грим Д.Д. 1924. с. 160.

⁶⁸ Ibid. с. 163.

⁶⁹ Ibid. с. 163.

atrasties vairāku personu valdījumā (Civillikuma 878. pants). Šādā gadījumā atbilstoši Civillikuma 878. panta otrajai daļai, katra no personām kas pār lietu valda kopīgi, patiesībā valda tikai pār lietas domājamo daļu. Minētais aizliegums ir pārņemts no Juliāna Digestas,⁷⁰ atbilstoši kurai “ *divi labticīgi valda ne vairāk kā divi valda ar varu vai slepus, jo nevar sakrist ne divi tiesīgi ne divi prettiesīgi valdījumi*”. Šāds aizliegums ir skaidrojams ar pašu valdījuma definīciju – pilnīga vara pār lietu, kas nevar pastāvēt divām personām vienlaicīgi. Proti, nav iedomājama situācija, kad divas personas visā pilnībā varētu īstenot savu ietekmi uz kādu objektu tā, ka abām ir pilnīga brīvība.

Par divkārša valdījuma neiespējamību ir izteicies arī Pauls, kura viedoklis, autora ieskatā, būtu citēšanas vērts. Tā Pauls ir norādījis: “[..] *vairākas personas nevar valdīt vienu un to pašu lietu, jo tik tiešām, tas ir pretrunā ar dabu, ka es turu kaut ko, ko vienlaikus, pieņemams, turi arī tu. Sabinus tomēr saka, ka tas, kurš dod mantu, būdams precario, pats pār to valda tāpat kā tas, kurš to saņem. Tretibuss arī atbalsta šo viedokli, tādēļ ka viņš uzskata, ka vienai personai valdījums var būt tiesisks, bet otrai prettiesisks, bet divām personām nevar būt tiesisks valdījums tāpat kā divām personām valdījums nevar būt prettiesisks. Tas ir pareizi, jo vienu un to pašu lietu nevar valdīt divas personas, tāpat kā tu nevari uzskatīt, ka tu stāvi tieši tajā vietā, uz kuras es stāvu, vai sēdēt tieši tur, kur es sēžu.*”⁷¹ Oponējot Tretibusa viedokli, kas minēta iepriekšējā citātā, Labo ir savukārt norādījis, ka nevar būt nekādas nozīmes tam, vai valdījums ir tiesisks vai prettiesisks, ja vispār tiek apšaubīts tas, vai valdījums pastāv.⁷² Arī autors šajā ziņā pievienojas Labo paustajam, jo, kā gan var vērtēt valdījuma tiesiskumu, pirms tiek konstatēts pats valdījums. Valdījuma tiesiskumu var vērtēt, tikai konstatējot, ka valdījums pastāv (*analogiski, piemēram, nav nekāda pamata vērtēt vai galvojums ir ekspromisorisks vai neekspromisks, nekonstatējot to, ka tas vispār ir pielīgts*).

Saprotot iepriekš izklāstīto domu, kā arī paturot prātā Senās Romas laiku juristiem raksturīgo kategoriskumu, var secināt, ka romieši faktisko valdītāju neapveltīja ar patstāvīgu aizsardzību tādēļ, ka tādējādi rastos situācija, kurā nāktos atzīt, ka pār vienu un to pašu lietu visā tās pilnībā valda vairākas personas (piemēram, nāktos atzīt, ka īrējamā dzīvokļa ar aizsardzību apveltīts valdītājs ir kā īrnieks tā arī dzīvokļa īpašnieks). To pieļaujot, varētu rasties situācijas, kurās tiesa par valdītājiem atzītu dažādas personas, kuras turklāt tad šādā gadījumā varētu celt prasības tiesā par valdījuma aizsardzību/atjaunošanu vienai nezinot par otras prasību. Kā tas tiks skaidrots tālāk, *compossessio plurium in solidum esse non potest* (divu personu vienlaicīga valdījuma aizliegums) neaprobežojas vien ar teorētiskām problēmām,

⁷⁰ D. 43, 26, 19, pr.

⁷¹ D. 41, 2, 3, 5.

⁷² Savigny F.C. 1848. p. 118.

šādam ierobežojumam ir arī praktiska nozīme gadījumā, ja valdījums tiek aizsargāts ar tiesas palīdzību.

Apkopojot iepriekš izklāstīto, jāsecina, ka ar Civillikuma 876. pantā ietverto piezīmi likumdevējs prasījuma tiesību ziņā faktisko valdītāju pielīdzinot juridiskajam, ir nonācis pretrunā ne vien ar pašu valdījuma definīciju, bet arī ar valdījuma pamatprincipiem, kuri turklāt ir nostiprināti pašā Civillikumā un kuru neievērošana atstāj sekas arī uz valdījuma aizsardzības iespējamību tiesā.

Atliek vien secināt to, ka likumdevējs, veicot 1925. gada grozījumus VCK, ir radījis būtisku pretrunu ar paša valdījuma būtību, nosliecoties turētāja aizsardzības jautājumu atrisināt ar vieglāko no risinājumiem, saredzot vien pozitīvās šādu grozījumu sekas un nevērtējot negatīvās. Autora iepriekš paustais varētu radīt kļūdainu priekšstatu, ka, autora ieskatā, turētājam tiesas aizsardzību nevajadzētu baudīt vispār, bet tā tas nav. Autoram nepastāv ne mazāko šaubu, ka tiesības primāri kalpo sabiedrībai. Tās paredzētas, lai būtu iespējams nodrošināt sabiedrības locekļu savstarpējo attiecību taisnīgu regulējumu, jo likums ir tikai tas, kas ir taisnīgi (lat. *non est lex quae iusta non fuerit*). Tādēļ nav šaubu, ka arī turētājam, jo īpaši ņemot vērā mūsdienu civiltiesiskās attiecības, vajadzētu būt iespējai savu tiesību aizsardzību panākt arī tiesā. To ņemot vērā, turpmāk autors sniegs savu redzējumu par to, kā likumdevējam būtu bijis jārisina šo turētāja aizsardzības problēmu, lieki negraujot romiešu būvēto tiesību sistēmu un no tās pārņemtos civiltiesību pamatprincipus.

Lai kļūtu skaidrs autora turpmāk sniegtais turētāja aizsardzības risinājums, jāatsauc šī darba sākumā minētais *quasi-possessio* – tiesību valdījums (lat. *possessio iuris*). Kā par to liecina Civillikuma 877. pants, Civillikums atzīst ne vien valdījumu pār ķermenisku lietu, bet arī bezķermenisku lietu, tomēr neskaidrojot pēdējā valdījuma izpausmi.

Tiesība prasīt tiesas aizsardzību rodas jebkuras ķermeniskas lietas valdījuma patvaļīgas traucēšanas gadījumā, piemēram, ja lieta ir atņemta, pielietojot vardarbību. Ja kāds nelabvēlis varētu radīt reālu traucējumu nevis personas ķermeniskām lietām, bet gan bezķermeniskām, t.i., tiesībām, būtu tikai loģiski, ja šāda persona varētu izmantot līdzīgus tiesību aizsardzības līdzekļus, kādi tie būtu kustamas lietas valdījuma traucēšanas gadījumā.⁷³ Tātad šādai aizsardzībai, lai tā būtu atbilstīga valdījuma institūta mērķim, t.i., patvaļas novēršanai, ir jāpastāv arī visos tajos gadījumos, kad īpašumu kā tiesību veidojošie elementi būtu spējīgi pastāvēt patstāvīgi – atdalīti no īpašuma, kā atsevišķa tiesība (turpmāk šāda rakstura tiesību kopums tiks apzīmēts ar jēdzienu – **nošķirtās tiesības**). Kā klasiska šāda rakstura tiesība būtu

---

⁷³ Savigny F.C. 1848. p. 130.

minama reālnasta, proti, tiesība saņemt no apgrūtinātā nekustamā īpašuma īpašnieka atkārtotus kādas darbības izpildījumus.⁷⁴ Līdzīgi pie šādiem gadījumiem būtu pieskaitāms arī servitūts, apbūves tiesība u.c.

No tiesiskās intuīcijas, no valdījuma un šo nošķiramo tiesību mērķa viedokļa, būtu aplami teikt, ka personas šādā gadījumā valda pār pašu nekustamo īpašumu, no kura izcēlusies nošķirtā tiesība. Bet, tā kā šo nošķirto tiesību izlietošana var tik traucēta tieši tāpat kā paša īpašuma valdījuma traucēšana, jāsecina, ka valdījumu var izmantot kā aizsardzības līdzekli arī attiecībā uz citām tiesībām, ne vien īpašuma tiesībām. Citiem vārdiem, tā kā īsts valdījums pastāv attiecībā uz īpašuma tiesību izlietošanu, tā *quasi-possessio* pastāv attiecībā uz citu tiesību izmantošanu (lat. *jus in re*). *Quasi-possessio* gadījuma persona tāpat valda nevis pār kādu ķermenisku lietu, bet gan pār tiesību, kas ir nesaraucjami saistīta ar šo ķermenisko lietu. Savukārt tās valdījuma aizsardzības/atjaunošanas prasība tiesā šādā gadījumā ir vērsta nevis uz to, lai tai atjaunotu valdījumu pār kādu ķermenisku lietu, bet gan uz to, lai aizsargātu/atjaunotu tai piederošo (vai piederējušo) tiesību. Citiem vārdiem, piemēram, ja servitūta tiesību izlietošājs vēršas ar prasību tiesā, lai atjaunotu tā valdījumu pār servitūta tiesību, nav pamata uzskatīt, ka šī persona būtu vērsusies tiesā ar prasību, lai atjaunotu valdījumu pār pašu ceļu.⁷⁵

Autora ieskatā, tieši tiesību valdījuma institūtā slēpjas atbilde uz turētāja aizsardzības iespējamību. Proti, tā vietā, lai radītu atkāpi no valdījumu caurvijošā pamatprincipa *compossessio plurium in solidum esse non potest*, identisku rezultātu ir iespējams sasniegt *quasi-possessio* pielietošanas gadījumā.

Arī romieši, izmantojot līdzīgu argumentāciju, nonāca pie līdzīgas metodes kā panākt turētāju tiesību aizsardzību. Tā romieši atzina, ka personas, kurām ir *possessio iuris*, ir tiesības tādā pašā veidā īstenot interdiktus, kādus ir tiesības īstenot parastā *possessio* gadījumā. Tikai šādi interdikti formāli tika apzīmēti nevis ar *interdicta directa*, bet gan *interdicta utilia*. Ar iepriekš izklāstīto līdzekli romieši sasniedza ļoti būtisku rezultātu, t.i., šādā gadījumā turētājs, tāpat kā juridiskais valdītājs, varēja panākt savu tiesisko interešu aizsardzību, vēršoties pie prētora un lūdzot tam aizskartā valdījuma aizsardzību.⁷⁶

Šāds risinājums, autora ieskatā, savu vietu būtu atradis arī mūsdienu Latvijas civiltiesību sistēmā. Izmantojot piedāvāto risinājumu, īrnieks savas tiesības varētu aizsargāt uz īres tiesību pamata, nomnieks uz nomas tiesību, patapinātājs uz patapinājuma tiesību pamata utt. Citiem

⁷⁴ Kalniņš E. Reālnastas institūta nozīme mūsdienu privāttiesiskajā apgrozībā. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/275713-realnastas-instituta-nozime-musdienu-privattiesiskaja-apgroziba/> [aplūkots 13.04.2021.].

⁷⁵ Savigny F.C. 1848. p.131.

⁷⁶ Грим Д.Д. 1924. с. 163.

vārdiem, šādā gadījumā jebkurš turētājs varētu panākt savu tiesību aizsardzību, neradot pretrunas ar *compossessio plurium in solidum esse non potest*. Šajā ziņā tad nākas vien secināt, ka 1925. gada VCK grozījumi bija bez objektīvas nepieciešamības, jo likumdevēja ar grozījumiem atrisinātā problēma patiesībā vienlīdz efektīvi bija atrisināma tiesību interpretācijas ceļā.

Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, autora ieskatā, uz jautājumu, vai turētājs ir tiesīgs celt tiesā tikai prasību par atņemta valdījuma atjaunošanu vai arī prasību par valdījuma traucējumu novēršanu, ir jāatbild, ka turētājs jebkurā gadījumā ir tiesīgs prasīt abus, t.i., gan atņemta valdījuma atjaunošanu, gan arī valdījuma traucējuma izbeigšanu. Turētājs pēc būtības ir ne vien persona, kurai ir *corpus* uz kādu ķermenisku lietu, bet arī sava atsevišķa tiesība, pār kuru tas var valdīt, t.sk. izlietot visus līdzekļus sava tiesību valdījuma aizsardzībai, kādi būtu pieejami arī ķermeniskas lietas valdītājam.

Šīs nodaļas nobeigumā atliek norādīt uz apsvērumu, kura izpratne ir būtiska iepriekš izklāstīto tēžu atbilstīgai piemērošanai praksē, t.i., ka tiesību valdījuma iegūšanai pietiek ar to, ja attiecīgā tiesība ir atklāti izlietota kaut vienu reizi. Šāda norāde ir atrodama Civillikuma 894. pantā, kas noteic: “*Ja kāds kaut tikai vienreiz izlietojis tiesību, tad ar to jau pietiek, lai viņš iegūtu šās tiesības valdījumu*”. Minētais nozīmē, ka gadījumos, kad tiek vērtēts tiesību valdījums, tiesai nav nekāda pamata vērtēt jautājumu par to, vai prasītājam, kurš lūdz kādas tiesības aizsardzību, šī tiesība tik tiešām piederēja, tiesai jākonstatē vien tas, ka prasītājs šo tiesību ir lietojis.⁷⁷ Piemēram, ja persona diendienā atklāti lieto kādas citas personas zemi, lai tā savukārt varētu nokļūt uz savu nekustamo īpašumu, pat, ja attiecīgais ceļa servitūts nebūs nodibināts, tas nebūs par pamatu tam, lai noraidītu prasījumu par atņemta ceļa servitūta valdījuma atjaunošanu. Tiesai šādā gadījumā nav jāvērtē servitūta tiesiskais pamats, bet gan tas, vai persona faktiski šo tiesību ir lietojusi. Šādos gadījumos tiesai konkrētajā gadījumā ir vienīgi jāizšķir, vai prasītājs faktiski ir lietojis strīdus ceļu un vai atbildētājs šo lietojumu ir patvarīgi ierobežojis. Nav jāvērtē jautājums par prasītāja tiesībām uz ceļa lietošanu.⁷⁸ Minētās atziņas sasaucas arī ar tā sauktā “kaila valdījuma fakta” izpratni. Proti, gadījumos, kad personai tiek atņemts valdījums, tiesai nav ne vien pienākuma, bet arī tiesību vērtēt valdījuma tiesisko pamatu un tai ir jāvērtē vien tas, vai attiecīgais tiesību objekts līdz aizskārumam atradās tās

⁷⁷ Senāta 1921. gada 19. maija spriedums Nr. 59. I Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Autoru izdevums, 1929, 16. lpp.

⁷⁸ Senāta 1938. gada 29. septembra spriedums Nr. 607. XIV Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1938, 515. lpp.

personas valdījumā un vai attiecīgais valdījums tika aizskarts (šajā ziņā detalizētāk *skat.* 3.3. apakšnodaļu).⁷⁹

Apkopojot šajā nodaļā izklāstīto, jāsecina, pirmkārt, ka, lai runātu par valdījuma pastāvēšanu Latvijas tiesību, sistēmā ir jākonstatē divi elementi: 1) *corpus*, kas ir faktiskā varu pār lietu, kas cita starpā ietver arī tādas darbības, kuras liecina par to, ka lieta faktiski pagātnē ir nonākusi vai veicamo darbību rezultātā tai vajadzēja nonākt personas saimnieciskajā rīcībā; 2) *animus possidendi*, kuru jāuzlūko kā personas iekšējo gribu valdīt lietu nekā citādi kā pār to gribētu/varētu valdīt lietas īpašnieks. Otrkārt, turētājam, kā īpašnieka vietniekam valdījumā pieder patstāvīga tiesība, kura var tikt pakļauta tiesas aizsardzībai, pēc analogijas piemērojot noteikumus par ķermenisku lietu valdījuma aizsardzību, kas pēc būtības par bezvērtīgiem padara 1925. gada grozījumus VCK. Treškārt, tiesību valdījuma aizsardzības gadījumā nav jāvērtē tas, vai personai ir tiesisks pamats konkrēto tiesību izlietot, pietiek vien konstatēt to, ka persona šādu tiesību ir izlietojusi vismaz vienu reizi.

---

⁷⁹ Senāta 1939 .gada 16. decembra spriedums Nr. 1148. XVI Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1940. 101 - 102. lpp.

3. VALDĪJUMA AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMĀ UN ŠO LĪDZEKĻU PIELIETOJUMS PRAKSĒ

3.1. Valdījuma aizsardzības šī brīža vispārīgs raksturojums

Šis un turpmāko šī darba apakšnodaļu mērķis ir sniegt ieskatu un analīzi par tiem valdījuma aizsardzības un atjaunošanas līdzekļiem, kādus šobrīd pieļauj Latvijas tiesību sistēma, kā arī attiecināt iepriekšējās nodaļās izvirzītās tēzes uz konkrētiem tiesu prakses piemēriem, lai tādējādi norādītu uz šī brīža tiesu praksē pastāvošajām nepilnībām un vēlamajam izmaiņām.

Tomēr, pirms tiek veikta katra Latvijas tiesību sistēmā pastāvošo valdījuma aizsardzības līdzekļu analīze, sākotnēji būtu jāvērs uzmanība uz vispārīgiem principiem kādi ir iestrādāti Latvijas tiesību sistēmā, kā arī jāsniedz šīs aizsardzības sistēmas vispārīgs apkopojošs raksturojums un vēlamās izmaiņas, kas sekmētu valdījuma aizsardzības un atjaunošanas efektīvāku norisi.

Atklājot Latvijas valdījuma aizsardzības sistēmas saturu, autora ieskatā, sākotnēji būtu vērsama uzmanība uz Civillikuma 912. pantu, kas deklaratīvā veidā noteic: “*Katru valdījumu likums aizsargā.*” Tiesību literatūrā ir norādīts, ka šajā pantā ir ietverts vispārīgs paziņojums ar kuru noteikts, ka Latvijas tiesību sistēma aizsargā jebkuru valdījumu – tiesīgu vai prettiesīgu, ļaunticīgu vai labticīgu (*skat.* arī Civillikuma 911. pantu).⁸⁰ Šāda kārtība pastāv lai sekmētu galveno valdījuma institūta pastāvēšanas mērķi, t.i., patvaļas novēršanu jeb iepriekšējo lietu kārtības saglabāšanu.⁸¹ Kā tas redzams no Civillikuma satura, tajā nav sastopami atsevišķi Senās Romas tiesību valdījuma veidu interdikti, kādi Senās Romas tiesībās pastāvēja, piemēram, attiecībā uz servitūta tiesībām vai ķīlas tiesībām. Tādēļ jāsecina, ka ar šo Civillikuma normu likumdevējs ir izvēlējies vispārīgā veidā aptvert arī visus īpatnējos valdījuma aizsardzības gadījumus, ietverot tos vienā vispārīgā priekšrakstā.⁸²

Valdījuma aizsardzības vai zaudēta valdījuma atjaunošanas mērķi var būt dažādi. Vispārīgi valdījuma aizsardzību vai zaudēta valdījuma atjaunošanu var saistīt ar paša valdītāja kā personības tiesību kopuma aizsardzību (t.s. delikātā teorija). Tomēr valdītāja aizsardzība nav vienīgais mērķis. Ne mazāk nozīmīgi, ka ar valdījuma aizsardzību vai zaudēta valdījuma

⁸⁰ Rozenfelds J. 2011. 37. lpp.

⁸¹ Višņakova G. Komentārs Civillikuma 912. pantam. Grām.:Balodis K., Višņakova G., Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Lietas, Valdījums: Tiesības uz svešu lietu. Rīga. Mans Īpašums, 1998. 52. lpp.

⁸² Konradi F., Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Likuma teksts Būmaņa A., Ēlersa H., Lauvas J. tulkojumā. Rīga. Grāmatrūpnieks. 1935. 59. lpp.

atjaunošanu tiek panākta arī sabiedrības kārtības aizsardzība.⁸³ Bez minētajiem mērķiem, kādus mēģināts sasniegt ar valdījuma aizsardzības/atjaunošanas līdzekļiem, tiesību literatūrā kā atsevišķu mērķi izdala arī īpašuma tiesības ātru aizsardzību. Proti, lielākajā daļā gadījumu personas valdījums pār kādu lietu sakrīt arī ar šīs personas īpašuma tiesību pār šo lietu. Tādēļ, lai atbrīvotu lietas īpašnieku no visām grūtībām, ar kurām reizēm saistīts pienākums pierādīt īpašuma tiesību, īpašniekam ir doti īstenošanas ziņā atvieglotāki līdzekļi, t.i., prasība var valdījuma aizsardzību un prasība par zaudēta valdījuma atjaunošanu.⁸⁴

3.1.1. Valdījuma aizsardzības modernizēšanas nepieciešamība civilprocesā

Ņemot vērā valdījuma institūta mērķus, kā arī valdījuma institūta prasību pēc strīda ātras atrisināšanas un pirms aizskāruma faktiskā stāvokļa pēc iespējas drīzākas atjaunošanas, virspusīgi būtu jāpakavējas pie valdījuma aizsardzības civilprocesuālajiem aspektiem. Šobrīd prasības par zaudēta valdījuma atjaunošanu vai valdījuma aizsardzību tiesās tiek izskatītas vispārējā civilprocesuālā kārtā, jo nedz Civilprocesa likums,⁸⁵ nedz arī kāds cits likums neparedz atvieglotāku vai ātrāku šāda strīda izskatīšanas kārtību. Tomēr šāda kārtība nav bijusi visā Latvijas pastāvēšanas laikā. Pirmskara laikā, t.i., laika periodā no 1918. - 1940. gadam, strīdi par valdījuma atjaunošanu, neatkarīgi no mantiskā novērtējuma, bija iekļauti miertiesnešu kompetencē, ja kopš valdījuma traucējuma vai valdījuma zaudējuma nebija pagājis vairāk kā viens gads.⁸⁶ Šajā ziņā skaidrojams, ka šāds kompetences sadalījums pamatojās apstākļi, ka, izskatot strīdu par zaudēta valdījuma atjaunošanu vai valdījuma traucējuma izbeigšanu, tiesnesim pēc būtības bija jāveic analīze par šauru jautājumu loku. Miertiesnesim, konstatējot iepriekš minētā satura strīdu, pat nebija jāanalizē tiesību jautājumi, bet jāvērtē faktoloģija. Proti, tiesnesim, caurlūkojot šīs prasības, pirmkārt, bija jākonstatē fakts, ka prasītājs valdīšanas vai lietošanas traucējuma brīdī tiešām pār lietu valdīja, otrkārt, ka valdījuma vai lietošanas traucējums patiešām notika, visbeidzot, treškārt, kopš traucējuma brīža nebija pagājis viens gads. Konstatējot iepriekš uzskaitītos faktus tiesnesis atzina valdījuma traucējumu vai zaudējumu un rakstīja attiecīgo spriedumu.⁸⁷

⁸³ Konradi F. Walter A. 1935. 59. lpp.

⁸⁴ Ibid. 60. lpp.

⁸⁵ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [13.05.2021.red.].

⁸⁶ Bukovsis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums. 1933. 215. lpp.

⁸⁷ Ibid. 290. lpp.

Minētajai konkrēto prasību izskatīšanas kārtībai ir piešķirama nozīme, jo strīdu izskatīšana pie miertiesnešiem nozīmēja ātru un vienkāršotu procesu, kas iztrūka gan kā tā laika vispārējai strīdu izskatīšanai kārtībai, tā arī šī brīža vispārīgajai prasības tiesvedības kārtībai.

Pirmskara laikā strīdu izskatīšana pie miertiesnešiem nozīmēja, pirmkārt, strīdu izskatīšanu vienkāršākā procesā, jo, piemēram, prasības lūgumus, atsauksmes un sūdzības tiesnesim varēja iesniegt mutvārdos, miertiesnesis varēja izskatīt strīdu tur, kur tas cēlies, vai arī paši prāvnieki varēja ierasties pie miertiesneša un lūgt strīdu izskatīt nekavējoties. Otrkārt, strīdu izskatīšana pie miertiesneša nozīmēja strīdu ātru izskatīšanu, kas varēja norisināties īsā laika periodā.⁸⁸

Arī mūsdienās, Latvijai radniecīgajās Vācijas un Šveices tiesībās ir atrodama īpaša strīdu izskatīšanas kārtība attiecībā uz valdījuma traucējuma izbeigšanu vai zaudēta valdījuma atjaunošanu. Tā, piemēram, Atbilstoši Vācijas Federatīvās Republikas Civilprocesa nolikuma⁸⁹ 708. paragrāfa 9. punktam *“spriedumi, kas ir taisīti pēc Civilkodeksa 861. un 862. paragrāfa par valdījuma atjaunošanu vai valdījuma traucējuma novēršanu vai turpmāko netraucēšanu, ir izpildāmi nekavējoties bez nodrošinājuma sniegšanas pienākuma”*. Jānorāda, ka ar šo tiesību normu ir aptverti visi spriedumi, ciktāl tie pieņemti, pamatojoties uz valdījuma prasību, kas ir celta pēc Civilkodeksa 861. un 862. paragrāfa (šīs tiesību normas nodrošina valdījuma aizsardzības tiesā iespējamību).⁹⁰

Attiecībā uz šo Civilprocesa nolikuma tiesību normu Vācijas likumdevējs ir paskaidrojis, ka beznosacījumu priekšlaicīgā izpildāmība attiecībā uz spriedumiem, kas ir pieņemti, apmierinot uz Civilkodeksa 861. un 862. paragrāfa pamata celtas prasības, ņemot vērā Civilkodeksā 863. paragrāfā noteiktu iebildumu izlietošanas ierobežojumu, atbilst valdījuma prasības mērķim un būtībai – ātri atjaunot tiesisko mieru.⁹¹ Turklāt ne mazāk svarīgi, ka, ceļot šādu prasību, prasītājs atbilstoši Civilprocesa nolikuma 935. paragrāfa noteikumiem ir tiesīgs lūgt prasības nodrošinājuma piemērošanu – piemēram, strīdus objekta nodošanu (ja vien strīdus objekts nav nauda, jo tad ir piemērojams arests) tiesu izpildītāja glabājumā.⁹²

⁸⁸ Bukovsis V. 1933. 583 - 584. lpp.

⁸⁹ Zivilprozessordnung [Vācijas Federatīvās Republikas Civilprocesa nolikums]. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> [aplūkots 18.05.2021.].

⁹⁰ Ulrici B. In: Vorwerk V., Wolf C. Beck'sche Online-Kommentare. ZPO. 40. Edition. München: C.H.Beck, 2021, § 708, Rn. 22.

⁹¹ Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Gesetzes zur Vereinfachung und Beschleunigung gerichtlicher Verfahren (Vereinfachungs-Novelle). Deutscher Bundestag. 7. Wahlperiode. Drucksache 7/2729, 05.11.74., S. 106. Pieejams: <https://dipbt.bundestag.de/doc/btd/07/027/0702729.pdf> [aplūkots 20.05.2021.].

⁹² Huber M. In: Musielak H.-J., Voit W. (Hrsg.). Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. Kommentar. 18., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2021, § 935, Rn. 4, 8.; Schäfer F. L. In: Gaier R. (Red.). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Sachenrecht. §§ 854 – 1296. WEG. ErbbauRG. 8. Auflage. München: C. H. Beck, 2020, § 861, Rn. 16.

Šajā ziņā jāpiebilst, ka arī Šveices tiesiskais regulējums (*skat.* Šveices Civilprocesa kodeksa⁹³ 249. un 250. pantu), noteiktos valdījuma aizsardzības strīdos pieļauj tā saukto “summāro procesu”, kas ir vērsti uz ātru un vienkāršu strīdu atrisināšanu. Šādā procesā ir saīsināti termiņi, vieglāka pierādījumu iesniegšanas kārtība, iespēja prasības pamatojumu izklāstīt tikai mutvārdos, u.c.⁹⁴

Nav šaubu, ka miertiesneša institūta atkārtota iedzīvināšana, vai Vācijas un Šveices regulējuma tieša ieviešana Latvijas tiesību sistēmā būtu, iespējams, pārmērīga, lai nodrošinātu valdījuma efektīvu aizsardzību. Autora ieskatā, šī brīža situācija ievērojami uzlabotos, ja strīdi par valdījumu tiktu izskatīti vismaz t.s. vienkāršotās procedūras kārtībā, kuru paredz Civilprocesa likuma 250.¹⁹ un turpmākie panti. Šobrīd vienkāršotās procedūras kārtībā tiek izskatīti tikai strīdi par naudas līdzekļu piedziņu līdz noteiktai robežvērtībai (Civilprocesa likuma 250.¹⁹ panta pirmā un otrā daļa). Tomēr, ņemot vērā šajā kārtībā izskatāmo strīdu īpatnības, t.i., rakstveida procesu⁹⁵ (Civilprocesa likuma 250.²⁵ panta pirmā daļa), standartizētas prasības pieteikuma un paskaidrojumu sniegšanas veidlapas (Civilprocesa likuma 250.²⁰ un 250.²³ panti), kā arī saīsinātos lietas izskatīšanas termiņus un tiesas iespēju taisīt spriedumu rezolūcijas formā (Civilprocesa likuma 250.²⁵ panta pirmā daļa), būtu apsverama iespēja minēto Civilprocesa regulējumu ar attiecīgam izmaiņām attiecināt arī uz strīdiem par valdījuma traucējuma izbeigšanu vai valdījuma atjaunošanu.

Šajā ziņā papildus jānorāda, ka paātrināta procesa ieviešana attiecībā uz strīdiem par valdījumu nozīmētu arī personu veiktas patvaļas samazināšanu, kas ir viens no valdījuma aizsardzības līdzekļu pielietošanas galvenajiem mērķiem.⁹⁶ Proti, strīdu ātrāka izskatīšana tiesā iedrošinātu personas savu tiesību aizskāruma novēršanu panākt tiesas procesā, iepretim patvaļīgu rīcību veikšanai.

Apkopojot šajā apakšnodaļā izklāstīto, jāsecina, ka Latvijas tiesību sistēmā būtu nepieciešams modernizēt valdījuma aizsardzības vai traucēta valdījuma atjaunošanas civilprocesuālo kārtību, paredzot šādu strīdu ātrāku izskatīšanu līdzīgi kā tas bija Latvijā pirmskara laikā. Modernizācija būtu veicama, piemēram, ar attiecīgiem grozījumiem paredzot

⁹³ Schweizerische Zivilprozessordnung [Šveices Civilprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/262/en> [aplūkots 21.05.2021.].

⁹⁴ Brunschweiler A., Giroud S., Kunz Lalive C. International Civil procedure: Switzerland. Pieejams: https://www.lalive.law/wp-content/uploads/2019/10/2011-SGIABRCAK-International_Civil_Procedure_Switzerland.pdf [aplūkots 21.05.2021.].

⁹⁵ Mutvārdu procesam vienkāršotās procedūras lietās atbilstoši Civilprocesa likuma 250.²⁶ pantam ir izņēmuma raksturs.

⁹⁶ Konradi F. Walter A. 1935. 61. lpp.

aizskartā valdītāja iespēju valdījumu aizsargāt Civilprocesa likuma paredzētajā vienkāršotās procedūras kārtībā.

3.2. Valdījuma patvarīga aizsardzība

Kā tas kļuva redzams iepriekšējās šī darba nodaļās, Latvijas tiesību sistēmā pastāv divu viedu prasības, kuras aizskartais valdītājs ir tiesīgs izlietot, lai panāktu sava aizskāruma novēršanu. Minētās prasības ir: prasība par valdījuma traucējuma novēršanu, kuru izmanto gadījumos, kad valdījums nav zudis, un prasība par atņemta valdījuma atjaunošanu.⁹⁷ Minētās prasības detalizētāk tiks apskatītas šī darba 3.3. apakšnodaļā.

Tomēr bez prasībām civilprocesuālā kārtā Civillikums paredz vēl vienu ārpus tiesas valdījuma aizsardzības līdzekli, t.i., Civillikuma 913. pantā noteikto valdījuma patvarīgu aizsardzību. Civillikuma 913. pants noteic: *“Katrs drīkst aizsargāt savu valdījumu no jebkāda ierobežojuma vai traucējuma, pat ar varu, ja vien pēdējo izlieto nekavējoties un likumā atļautas paš aizsardzības robežās.”* Šāda ar likumu piešķirtā pašpalīdzības tiesība ir izlietojama tikai valdījuma traucējuma gadījumā un tās saturs ir atklājams, skatot to kopsakarā ar Civillikuma 1733. pantā ietverto paš aizsardzības tiesību.⁹⁸

Lai valdītāja veiktās darbības varētu uzskatīt par pašpalīdzību Civillikuma izpratnē, ir jāizpildās vairākiem kumulatīviem priekšnoteikumiem. Pirmkārt, valdītāja rīcībai jāseko nekavējoties pēc valdījuma traucējuma, otrkārt, valdītāja rīcība nedrīkst pārsniegt krimināllikumā atļautās paš aizsardzības robežas, treškārt, pašpalīdzību var īstenot tikai attiecībā pret prettiesisku valdījuma traucējumu (piemēram, gadījumā, ja valdījumu traucē zvērīnāts tiesu izpildītājs, izpildot savus amata pienākumus, traucētajam valdītājam nav nekāda pamata pret šo personu izmantot fizisku spēku).⁹⁹

Aplūkojot Latvijas tiesu nolēmumu datubāzes, jāsecina, ka minētajam institūtam līdz šim nav piešķirta liela nozīme tiesu praksē. Autora ieskatā minētais apstāklis gan liecina nevis par šāda rakstura strīdu neesamību, bet gan par personu neizpratni šī institūta piemērošanā. Šķiet saprātīgi domāt, ka daļā gadījumu, kad personām tiek aizskarts valdījums, šīm personām pastāv iespēja ar pašpalīdzību aizskārumu novērst. Tomēr, nezinot šādas pašpalīdzības iespējas

⁹⁷ Rozenfelds J. 2011. 36. lpp.

⁹⁸ Višņakova G. Komentārs Civillikuma 912. pantam. Grām.:Balodis K., Višņakova G., Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Lietas, Valdījums: Tiesības uz svešu lietu. Rīga. Mans Īpašums, 1998. 52. lpp.

⁹⁹ Višņakova G. Komentārs Civillikuma 912. pantam. Grām.:Balodis K., Višņakova G., Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Lietas, Valdījums: Tiesības uz svešu lietu. Rīga. Mans Īpašums, 1998. 52. lpp.

un potenciāli veicamo darbību loku, personas nedara neko, tādējādi zaudējot valdījumu. Ņemot vērā minēto, šī institūta pareiza izpratne, autora ieskatā, veicinātu aizsardzību no valdījuma traucējuma kopumā. Tādēļ turpmāk šī darba ietvaros autors sniegs kodolīgu šī institūta nozīmīgāko apstākļu analīzi.

Lai detalizētāk izprastu pašpalīdzības robežas un galvenos piemērošanas apsvērumus, būtu lietderīgi sākt ar šīs tiesību normas avotu izpēti. Iepazīstoties ar VCK 683. pantu, kurš kalpoja par pamatu Civillikuma 913. pantam, jāsecina, ka arī šis civiltiesību institūts ir vairākās Digestās ietvertu normu apvienošanas rezultāts. Kā uz to ir norādījis Kasijus, komentējot pašpalīdzības pieļaujamības pamatu: *“Ir atļauts novērst vardarbību ar vardarbību un šāda tiesība izriet no cilvēka dabas. Un tādēļ arī ieroci drīkst atstāt ar ieroci.”*¹⁰⁰ Minētajā Digestā ir ietverts, iespējams, būtiskākais pašpalīdzības realizēšanas princips – samērīgums. Proti, gadījumā, ja persona lemj savu valdījuma traucējumu novērst pašpalīdzības ceļā, tai ir jāizvēlas tāds līdzeklis (vai jāveic tāda darbība), kas ir samērīgs ar to līdzekli (vai darbību) ar kuru tiek īstenots traucējums. Piemēram, ja kāds no dzīvokļa kopīpašniekiem cenšas nomainīt kādas personas dzīvokļa slēdzeni par to, ka pēdējā laikus nemaksā komunālos maksājumus, šai personai, kuras valdījums tiek apdraudēts, nevajadzētu pielietot šaujamo ieroci vai aukstos ieroci, lai šādu aizskārumu novērstu. Šāda darbība būtu vērtējama kā klaji nesamērīga un tādēļ šādu pašpalīdzību likums nepasargātu.

Raugoties uz valdījuma pašizstāvības institūtu varētu rasties jautājums par to, kā rīkoties tad, ja persona uz brīdi tomēr zaudē valdījumu pār lietu par kuru traucējumu tā mēģināja novērst. Vai mirkļa valdījuma zaudējums nozīmē arī tiesības īstenot pašpalīdzību zudumu? Atbildi uz šo jautājumu, autora ieskatā, visai precīzi ir sniedzis Juliāns sakot: *“Tas, kurš valdījumu, kas ticis atņemts ar vardarbību, sadursmes laikā arī pats ar vardarbību paņem atpakaļ, drīzāk būtu uzskatāms par to, kas atgriež lietas iepriekšējā stāvoklī, nekā par to, kas valda vardarbīgi. Tāpēc, ja es jums kaut ko atņemu ar varu un jūs no manis to tajā pat mirklī atņemat atpakaļ un tad es to atkal atņemu to no Jums, tiesība izmantot unde vi interdiktum jums radīsies pēc analogijas.”*¹⁰¹ No minētās Digestas izriet, ka tiesiska pašpalīdzības esība ir konstatējama atkarībā no tā, vai sākotnēji aizskartais valdītājs lietu atpakaļ atņēma tikai vienreiz, vai šīs sadursmes ietvaros notiek vairākkārtēja lietas valdītāju maiņa. Pēdējā gadījumā arī prettiesisks valdītājs iegūst tiesību atsaukties uz *unde vi interdiktum* (interdikts, kas ir paredzēts lietas valdījuma atjaunošanai gadījumā ja bijušais valdītājs no valdījuma ir izstums ar varu).¹⁰² Citiem vārdiem, uz jautājumu, vai mirkļa valdījuma zudums nozīmē arī aizliegumu izmantot

¹⁰⁰ D. 43,6,1,27.

¹⁰¹ D. 43,16,17.

¹⁰² Metzger E. Actions. Pieejams: <http://iustitiae.com/legacy/reprints/metzger-2.pdf> [aplūkots 15.05.2021.].

pašpalīdzību, jāatbild tā, ka šāda vienreizēja valdījuma sagrābšana atpakaļ nozīmē nevis valdījuma atņemšanu ar varu, bet gan tikai lietu tūlītēju atgriešanu iepriekšējā stāvoklī. Tātad arī šādā gadījumā persona vēl var tūlīn censties sagrābt atpakaļ valdījumu, atsaucoties uz pašpalīdzību. Minētais apstiprinās arī citās Digestās. Tā, piemēram, Ulpiāns ir norādījis, ka “[..] pašpalīdzība ietver sevī tiesību ne vien pretoties pret izstumšanu no nekustamā īpašuma, bet arī tiesību mēģināt atgūt atpakaļ nekustamo īpašumu un izstumt no tā aizskārēju, ja šādas darbības tiek veiktas nekavējoties pēc aizskāruma”.¹⁰³

Apkopojot šajā apakšnodaļā izklāstīto, jāsecina ka līdzās prasībām civilprocesuālā kārtā Civillikums paredz iespēju arī aizskartajam valdītājam īstenot sava valdījuma nodrošināšanu patstāvīgi. Tas ir darāms, tikai tad, ja valdījums vēl nav atņemts pavisam un turklāt nepārkāpjot samērīguma robežas.

3.3. Valdījuma aizsardzība tiesas ceļā

3.3.1. Prasību par valdījuma atjaunošanu un valdījuma traucējuma izbeigšanu vispārīgs raksturojums

Gadījumā, ja valdītājs, kura valdījums ir traucēts šo aizskārumu pats nav spējīgs novērst, likums piešķir valdītājam iespēju savu aizskarto tiesību aizsardzību panākt arī tiesas ceļā. Šāda norāde, cita starpā, izriet no Civillikuma 915. panta, atbilstoši kuram “*ja valdītājs pierāda, ka tādi traucējumi bijuši un ka viņš vēl valda, tad viņš var prasīt no tiesas tiklab šā sava valdījuma aizsardzību, kā arī atlīdzību par zaudējumiem, kas viņam nodarīti ar valdījuma traucējumu*”. Tātad, lai personas celtā prasība par valdījuma traucējuma novēršanu būtu tiesīga, ir jākonstatē trīs priekšnoteikumi. Pirmkārt, ar kādas citas personas darbību vai draudiem valdījumam ir jābūt traucētam, otrkārt, prasītāja (aizskartā valdītāja), valdījumam vēl ir jāpastāv un, treškārt, prasībai ir jābūt celtai Civillikuma 925. pantā noteiktajā termiņā.¹⁰⁴

Savukārt gadījumā, ja personas valdījums ir nevis ticis traucēts, bet gan atņemts pilnībā, ir ceļama prasība par valdījuma atjaunošanu. Tā atbilstoši Civillikuma 921. pantam: “*Lietas vai tiesības valdījumu, kas atņemts ar varu jeb valdītāju izstumjot, tiesa nekavējoties atjauno, tiklīdz cietušais pierāda, ka viņam tāds valdījums bijis un viņš no tā izstumts. Valdījums jāatjauno neatkarīgi no vardarbības izdarītāja vēlēšanās pierādīt savu īpašuma tiesību vai no*

¹⁰³ D. 43,16,3,9.

¹⁰⁴ Višņakova G. Komentārs Civillikuma 912. pantam. Grām.:Balodis K., Višņakova G., Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Lietas, Valdījums: Tiesības uz svešu lietu. Rīga. Mans Īpašums, 1998. 54. lpp.

kādām citām viņa ierunām, kas neattiecas tieši uz valdījumu un tā atņemšanas faktu vai nav minētas 917. panta 1.teikumā.” Šādā gadījumā, tiesai, lai apmierinātu prasību, ir nepieciešams konstatēt, ka, pirmkārt, ar kādas citas personas darbībām valdījums ir atņemts, otrkārt, ka pirms valdījuma atņemšanas attiecīgā persona tik tiešām pār attiecīgo objektu valdīja un, treškārt, ka prasība ir celta Civillikuma 925. pantā noteiktajā termiņā.¹⁰⁵

Minētās prasības – prasība par valdījuma traucējuma novēršanu (Senās Romas laikos – *interdicta retinendae possessionis*) un prasība par valdījuma atjaunošanu (Senās Romas laikos – *interdicta recuperandae possessionis*)¹⁰⁶ – nevar tikt īstenotas vienlaicīgi, t.i., tiesā par vienu un to pašu aizskārumu nevar vienlaikus tikt iesniegta (vēl jo vairāk apmierināta) prasība par valdījuma traucējuma novēršanu un valdījuma atjaunošanu. Par pamatu šādai tēzei ir apstākļi, ka personas valdījums nevar vienlaikus pastāvēt (lai konstatētu atbilstību *interdicta retinendae possessionis*) un vienlaikus būt atņemts (lai konstatētu atbilstību *interdicta recuperandae possessionis*). Arī Senās Romas juristi atzina, ka šādas prasības ir viena otru izslēdzošas, un katra ir paredzēta sava konkrēta aizskāruma novēršanai.¹⁰⁷ Turklāt, šīs prasības pēc būtības ir vērstas (adresētas) uz dažādām personām, proti, prasība par valdījuma traucējuma izbeigšanu ir vērsta uz esošo valdītāju (ar šo prasību valdītājs tiek aizsargāts), savukārt prasība par atņemta valdījuma atjaunošanu ir vērsta tieši uz jauno, prettiesīgo valdītāju.¹⁰⁸

Minētais nozīmē, ka tiesai, konstatējot prasības pieteikumu, kurā šīs prasības ir apvienotas, ir ne vien tiesība, bet gan pienākums noraidīt šādu prasības pieteikumu pat tad, ja atbildētājs uz šādu apsvērumu nav norādījis. Tiesai, lemjot jautājumu par prasības pieteikuma pieņemšanu, primāri jāpārlicinās, vai nepastāv kādi šķēršļi pieteikuma pieņemšanai un civillietas ierosināšanai, t.sk., vai prasības pieteikumā nav ietvertas savstarpēji izslēdzošas prasības.¹⁰⁹

Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, ar šo autors vien vēlas norādīt, ka minētais noteikums, t.i., šādu savstarpēji izslēdzošu prasību nepieļaujamība, tiesu praksē¹¹⁰ bieži vien netiek ievērots, tomēr šādu nevēlamu praksi būtu nepieciešams izskaust. Tā, piemēram, prasības pieteikums, kura priekšmets bija “*valdījuma traucējuma novēršana un valdījuma*

¹⁰⁵ Bukovsis V. 1933. 289. lpp.

¹⁰⁶ Ibid. 288. lpp.

¹⁰⁷ D. 43,17,1,4.

¹⁰⁸ D. 43,17,1,4.

¹⁰⁹ Augstākās tiesas 2020. gada 27. februāra spriedums lietā Nr. SKC-181-2020. 9.2. punkts.

¹¹⁰ Šajā ziņā *skat.*, piem., Augstākās tiesas 2013. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-458/2013. 1.punkts; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. C30823419.1. lpp.; Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. C39547619. 7.2.punkts.; Rīgas rajona tiesas 2020. gada 17. februāra spriedums lietā Nr. C33353719. 1. lpp.; u.c.

atjaunošana”, pat kad tas tika izskatīts Augstākās tiesas Senātā, netika noraidīts, pamatojoties uz savstarpēju izslēdzošo prasību esību.¹¹¹

Papildus, vērtējot valdījuma aizsardzības tiesas ceļā vispārīgas iezīmes, autora ieskatā, būtu atkārtoti vērsama uzmanība uz iepriekšējās nodaļās minēto, ka tiesa, saņemot šāda satura prasības pieteikumu, nav tiesīga izvērtēt nekādus citus apstākļus, kā vien tos, kuri ir nepieciešami valdījuma atņemšanas konstatēšanai. Minētā dēļ, tiesai, saņemot prasības par valdījuma atjaunošanu vai aizsardzību, nevajadzētu izvērtēt rakstveida, vai kādus cita veida pierādījumus, kas liecina par īpašuma tiesību esību. Minētais, protams, nenozīmē, ka šāda rakstura strīdos tiesai nevar uzrādīt šādus pierādījumus, to darīt var, bet tādā gadījumā tiesai ir jāierobežo šo pierādījumu ietekme uz attiecīgo strīdu. Uz tiem jāattiecas kā uz dokumentiem, kas apliecina valdījuma esību, bet ne īpašuma tiesību esību. Tā, piemēram, kāda izziņa vai dokuments varētu kalpot par rakstveida pierādījumu, kas apliecina valdījuma robežas (nekustama īpašuma gadījumā).¹¹²

Tieši minētajā apsvērumā, ka valdījuma aizsardzības vai atjaunošanas prasība neparedz izvērtējumu par aizskartā valdītāja tiesībām uz šo lietu, atspoguļojas jau iepriekš norādītais “kaila valdījuma fakts”. Proti, *“tiesai jāpārlicinās tikai vai tiešām attiecīgais objekts atradies prasītāja faktiskā valdīšanā, bet nav jāapspiež pie tam jautājumi par pārvaldnieku tiesībām uz šī objekta valdīšanu”*. Šādi paskaidrojumi atzīstami par pareiziem arī no šobrīd spēkā esošā Civillikuma viedokļa, ņemot vērā 921. un 923. panta noteikumus.¹¹³

Lai gan uz minētās tēzes pirmšķietami ir vienkāršas, proti, ka tiesai ir jāpārbauda vien tie fakti, kas ir tieši nepieciešami, lai atjaunotu vai pasargātu no traucējuma valdījumu, praksē tas nebūt vienmēr tiek ievērots. Šajā ziņā autors sniegts lakonisku Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 29. oktobra sprieduma Nr. SKC-34 analīzi, kurā tiesa, autora ieskatā, izgāja ārpus nepieciešamo apstākļu izpētes robežām.

Minētās lietas faktiskie apstākļi bija šādi: atbildētāja sākotnēji uz īres līguma pamata, kas tika noslēgts starp atbildētāju un Latvijas valsti, dzīvoja dzīvokļu īpašumā. 2000. gadu sākumā atbildētāja vienojās ar savu dēlu, ka pēdējais privatizēs šo dzīvokli, savukārt atbildētāja turpinās tajā dzīvot. 2003. gadā atbildētājas dēls nomira. Pamatojoties uz mantojuma apliecību par tiesībām uz mantojumu pēc likuma, $\frac{3}{4}$ daļas no dzīvokļa īpašuma saņēma pārdzīvojuši

¹¹¹ Augstākās tiesas 2008. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-346. 1. lpp.

¹¹² Шершеневичъ Г.Ф. Учебникъ. Русскаго гражданскаго права. Девятое издание. Москва: издание Бр. Башмаковскихю, 1911, 225. с.

¹¹³ Senāta 1939. gada 16. decembra spriedums Nr. 1148. XVI Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1940., 102. lpp.

atbildētājas dēlu laulātā, savukārt ¼ atbildētājas dēla un pārdzīvojušās laulātās vienīgais dēls. 2005. gadā pārdzīvojis laulātā un mirušā dēls, ņemot vērā, ka atbildētāja atteicās pamest dzīvokļa īpašumu, cēla tiesā prasību pret atbildētāju, lūdzot tiesu novērst valdījuma traucējumu un atjaunot valdījumu uz dzīvokļa īpašumu. Kā pirmās instances, tā arī apelācijas instances tiesa prasību apmierināja pilnībā. Savukārt Augstākā tiesa, pamatojoties uz atbildētājas iesniegto apelācijas sūdzību, nodeva lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instancē.¹¹⁴

Autora ieskatā, minētajam spriedumam ir vairāki trūkumi, uz kuriem turpmāk tiks norādīts, lai, iespējams, tādējādi sekmētu šādu nepilnību neatkārtošanos tiesu praksē. Pirmkārt, konkrētās lietas ietvaros prasītāja cēla tiesā prasību par savstarpēji izslēdzošām prasībām, t.i., prasītāja vienā prasības pieteikumā ietvēra gan prasību par valdījuma traucējuma izbeigšanu, gan arī prasību par valdījuma atjaunošanu. Kā tas izriet no spriedumā izklāstītajiem apstākļiem, šādu savstarpēji izslēdzošu prasījumu pastāvēšana nedz pirmās instances, nedz apelācijas instances, nedz arī Augstākās tiesas ieskatā nebija pamats tiesvedības izbeigšanai. Arī Augstākā tiesa, nolemjot lietu nodot jaunai izskatīšanai, šo jautājumu neanalizēja. Kā autors jau norādīja (šajā ziņā *skat.* iepriekš), tad šādas prasības nevar pastāvēt (vai vēl jo vairāk tikt apmierinātas) vienas tiesvedības ietvaros, jo tās ir savstarpēji izslēdzošas.

Otrkārt, pat, ja šajā lietā savstarpēji izslēdzošas prasības nepastāvētu, šajā lietā jebkurā gadījumā nebija pamata prasības apmierināšanai. Proti, lai apmierinātu prasību par valdījuma atjaunošanu, vai arī prasību par valdījuma traucējuma izbeigšanu, jebkurā gadījumā ir jākonstatē apstākļi, ka prasītājs, kas vērsies tiesā pār konkrēto objektu, kādreiz ir valdījis (prasībā par valdījuma traucējuma izbeigšanu valdījumam ir jāturpinās arī prasības celšanas laikā). Kā tas izriet no lietas apstākļu izklāsta, tad nedz mirušā dēls, nedz arī pārdzīvojis laulātā pār dzīvokli nekad nevaldīja. Līdz ar to, šī iemesla dēļ prasības apmierināšanai nebija pamata. Šajā ziņā papildus būtu norādāms, ka valdījums kā faktiski stāvoklis nevar tikt mantots un tādēļ mirušā mantinieki (pat ja pats mirušais bija dzīvokļa īpašuma valdītājs) nevarēja kļūt par dzīvokļa valdītājiem ar mantošanu.

Treškārt, visās tiesu instancēs pilnīgi bez ievērības tika atstāts apstākļi, ka prasība tika celta par valdījuma traucējuma izbeigšanu un valdījuma atjaunošanu, tātad konkrētajā lietā bija jāpiemēro noteikumi par “kaila valdījuma aizsardzību”. Tomēr Augstākā tiesa šajā lietā nonāca pie pilnīgi pretēja secinājuma, nosakot, ka lieta ir nododama jaunai izskatīšanai, “[..] *jo apelācijas instances tiesa nav noskaidrojusi valdījuma iegūšanas apstākļus uz dzīvokļa īpašumu, no kuriem ir atkarīgs vai valdījums ir tiesīgs vai prettiesīgs*”. Autora ieskatā, tiesa ar

---

¹¹⁴ Augstākās tiesas 2008. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-346. 2., 8. lpp.

šādu tēzi būtiski pārkāpa minēto “kaila valdījuma” aizsardzības principu, pēc būtības secinot tieši pretējo, ka valdījuma aizsardzības pamatotība konkrētajos apstākļos ir atkarīga no valdījuma tiesiskuma.¹¹⁵

Apkopojot šajā apakšnodaļā izklāstīto, jāsecina, ka ceļot tiesā prasību, kas ir saistīta ar valdījumu, ir pārliecinoši jānosaka prasības priekšmets, t.i., zaudēta valdījuma atjaunošana vai valdījuma traucējuma izbeigšana. Jebkurā gadījumā, izskatot šāda rakstura prasības, obligāti jākonstatē iepriekšēja vai tagadēja valdījuma pastāvēšana. Bez šī priekšnoteikuma konstatēšanas nav pamata tālākai lietas apstākļu analīzei.

3.3.2. Prasības par atņemta tiesību valdījuma atjaunošanu un šādu prasību tiesu prakses analīze

Šī darba nobeigumā autors vēlas vērst uzmanību uz, iespējams, šobrīd būtiskāko tiesu praksē pastāvošo trūkumu attiecībā uz zaudēta valdījuma atjaunošanu – tiesu praksi attiecībā uz tiesību valdījuma atjaunošanu.

Šī jautājuma atklāšanai sākotnēji būtu lietderīgi izklāstīt šobrīd pastāvošo Augstākās tiesas judikatūru attiecībā uz tiesību valdījumu, sākot ar Augstākās tiesas 2005. gada 8. jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-320/2005. Minētās lietas apstākļi bija šādi: prasītājam bija nostiprinātas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu pie kura, kā norādīja prasītāja, nevarēja piekļūt nekā citādi, kā vien izmantojot atbildētājam piederošo zemesgabalu. Tādēļ prasītāja cēla tiesā prasību par servitūta nodibināšanu, lai piekļūtu savam īpašumam. Prasītāja lūdza atbildētāja īpašumam noteikt apgrūtinājumu – servitūta ceļu par labu prasītājas nekustamam īpašumam. Gan pirmās instances tiesa, gan arī apelācijas instance prasību apmierināja, uzskatot prasījumu par pamatotu. Par apelācijas instances tiesas spriedumu atbildētājs iesniedza kasācijas sūdzību, kurā tas norādīja, ka “*tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 1. pantu. Valmieras rajona būvvaldē [atbildētājs – autora piez.] pasūtījis un saņēmis uzdevumu pievadceļa izbūvei, kuru tiesa atteica pieņemt. Tiesa neizskatīja un nevērtēja arī citus iespējamā ceļa servitūta risinājumus, neņemot vērā izteiktos argumentus un iebildumus [..] Prasītājs, nelikumīgi uzceļot būvi, radījis situāciju, ka nav iespējama ceļa servitūta nodibināšana [..] gar kaimiņos esošo zemes gabalu, ko tiesa saistībā ar Civillikuma 1236. pantu nav vērtējusi. Tāpat tiesa nav ņēmusi vērā Civillikuma 1139., 1132. pantu un nav apsvērusi vai zemes ierīkotāja skice var būt par pamatu servitūta*

---

¹¹⁵ Augstākās tiesas 2008. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-346. 6. lpp.

noteikšanai. [Prasītāja – autora piezīme] tiesību valdījumu ieguva ar viltu un neatļautu darbību: nelikumīgi uzcēla būvi uz robežas un sāka braukāt pāri [atbildētāja – autora piezīme] iekšpagalmam.”¹¹⁶

Augstākā tiesa, izskatot kasācijas sūdzību, lēma lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Par pamatu šādam secinājumam bija apstākļi, ka apelācijas instances tiesa, kasācijas instances tiesas ieskatā, nepamatoti atsaucās uz Civillikuma 894. pantu, kas noteic, ka “*ja kāds kaut tikai vienreiz izlietojis tiesību, tad ar to jau pietiek, lai viņš iegūtu šās tiesības valdījumu*”. Proti, Senāts uzskatīja, ka “[.] *apelācijas instances tiesa iepriekš norādītās materiālo tiesību normas piemērojusi nepareizi, jo piebrauktuves izlietošana, kā to konstatējusi tiesa, uzskatāma tikai par lietojumu, bet ne tiesību valdījumu. Faktiskā ceļa izlietošana līdz darījuma koroborācijai var tikt uzskatīta tikai par lietojumu (precario), kas balsūta vienīgi uz īpašnieka piekrišanu. To nevar atzīt par tiesību valdījumu, kā to norādījis asociētais profesors J.Rozenfelds, atsaucoties uz profesoru V.Bukovski (J.Rozenfelds, Lietu tiesības, izdev., Zvaigzne ABC”, 2000.g., 158. lpp.)*.” Tālāk Senāts norādīja, ka prasība ir celta nevis par valdījuma aizsardzību, bet gan par ceļa servitūta nodibināšanu. Tādēļ atsaucei uz šo tiesību normu nav pamata. Turklāt, šajā ziņā Senāts papildus norādīja, ka servitūta valdījuma aizsardzību var celt tikai tad, ja servitūts jau ir nodibināts. Papildus šajā spriedumā tika izvirzīti arī citi apsvērumi, kas bija par pamatu kasācijas sūdzības apmierināšanai, tomēr tiem nav nozīmes šī darba ietvaros.¹¹⁷

Atziņa, ka valdījuma atjaunošanas prasība ir ceļama tikai par tādiem servitūtiem, kuri ir nodibināti likumīgā kārtā ir sastopama arī citos Senāta spriedumos. Tā, piemēram, šāda tēze ir atrodama arī lietā Nr. SKC-458/2013.¹¹⁸ Kodolīgi izklāstot šīs lietas faktiskos apstākļus – prasītāja cēla tiesā prasību par valdījuma atjaunošanu uz servitūtu, kuru atbildētājs patvaļīgi ierobežoja, uzliekot uz attiecīgā ceļa posma žogu. Šajā ziņā piebilstams, ka zemesgrāmatas ieraksts par minēto servitūtu bija īpatnējs ar to, ka tas tika nostiprināts nevis pēc privātpersonas lūguma, bet gan pamatojoties uz pašvaldības lēmumu vienlaikus ar zemes īpašuma tiesību atjaunošanu prasītājas nekustamajam īpašumam. Zemesgrāmatā netika norādīta nedz persona, nedz arī īpašums, kuram par labu servitūts tika nostiprināts, tomēr faktiski šis servitūts varēja dot labumu tikai prasītājas nekustamajam īpašumam. Atbildētāja šajā lietā, savukārt cēla pretprasību, lūdzot izbeigt ceļa servitūtu un dzēst zemesgrāmatas ierakstu. Gan pirmās instances tiesa, gan arī apelācijas instances tiesa apmierināja prasību, noraidot atbildētāja pretprasību. Par apelācijas instances tiesas lēmumu atbildētāja iesniedza kasācijas sūdzību. Augstākā tiesa,

¹¹⁶ Augstākās tiesas 2005. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-320/2005. 1 - 2. lpp.

¹¹⁷ Augstākās tiesas 2005. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-320/2005. 3. lpp.

¹¹⁸ Augstākās tiesas 2013. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-458/2013.

iepažināties ar atbildētājas kasācijas sūdzību, to apmierināja.¹¹⁹ Lakoniski izklāstot Senāta pamatojumu šādam lēmumam – Senāta ieskatā, konkrētais ceļa servitūts bija defektīvs, jo tas neatbilda Civillikuma prasībām par ceļa servitūta nodibināšanu. Proti, ceļa servitūts konkrētajā lietā netika nodibināts nedz kā personālservitūts, nedz kā reālservitūts, kā arī to nodibināja nevis privātā kārtā, bet gan pašvaldība ar administratīvu aktu. Tādēļ, Senāta ieskatā, nebija nekāda pamata šo servitūtu uzlūkot kā servitūtu Civillikuma izpratnē. Minētais tāpat nozīmēja, ka servitūts, pēc Senāta domām, nepastāvēja un tādējādi tika atzīts, ka pirms nav nodibināts servitūts, nav iespējams prasīt servitūta valdījuma atjaunošanu vai traucējumu novēršanu.¹²⁰

Šīs apakšnodaļas ietvaros izklāstītie Senāta spriedumi, autora ieskatā, ir nepilnīgi, proti, tajos ietvertā tēze, ka nav aizsargājams tāds valdījums pār servitūtu tiesību, kurš nav pienācīgi ierakstīts zemesgrāmatā, ir nepamatota.

Ar atbilstošām izmaiņām uz tiesību valdījuma aizsardzību attiecas tie paši noteikumi, kuri aizsargā ķermenisku lietu valdījumu.¹²¹ Tādēļ gadījumos, kad pastāv strīds par tiesību valdījumu, līdzīgi kā tad, ja pastāv strīds par ķermenisku lietu valdījumu, nav nekādas nepieciešamības vērtēt valdījuma tiesisko pamatu. Ir jāvērtē vien tas vai persona faktiski lieto objektu tiesību veidā. Proti, vai persona, piemēram, lieto dzīvokli tā, it kā tai piederētu īres tiesība, vai arī persona lieto ceļu it kā tai piederētu ceļa servitūta tiesība. Šāda pieeja pastāvēja arī Senāta starpkaru laika praksē. Piemēram, Senāts 1921. gada 19. maija spriedumā Nr. 59 konstatēja, ka strīdos par valdījuma atjaunošanu uz servitūta tiesību *“jāizšķir nevis jautājums par to, vai prasītājam bija tiesība lietot ceļu, bet tikai jautājums par to, vai prasītājs faktiski lietoja ceļu, t.i., faktiski lietoja ceļu tiesību veidā, t.i., lietoja ceļu tā, kā tas korespondētu ceļa lietošanas tiesībām”*.¹²² Savukārt 1931. gada 29. oktobra spriedumā Senāts norādīja, ka *“[..] prasot braukšanas tiesību valdījuma atjaunošanu, nemaz nav jāpierāda, kāds braukšanas servitūts [..] tiesību valdīšanas iegūšanai pietiek ar vienreizēju tiesības (faktisko izlietošanu), pie kam arī tiesības valdīšanas turpināšanai [..] nav prasāma atkārtotas gribas izteikšana vai šādas tiesības izlietošana; prasītājs neprasa servitūta tiesības atzīšanu, bet gan lūdz atjaunot un aizsargāt viņam servitūta tiesības valdīšanu.”*¹²³

¹¹⁹ Augstākās tiesas 2013. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-458/2013. 1 - 4. lpp.

¹²⁰ Augstākās tiesas 2013. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-458/2013. 5 - 6. lpp.

¹²¹ Senāta 1921. gada 19. maija spriedums Nr. 59. I Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Autoru izdevums, 1929. 16. lpp

¹²² Senāta 1921. gada 19. maija spriedums Nr. 59. I Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Autoru izdevums, 1929. 16. lpp

¹²³ Senāta 1931. gada 29. oktobra spriedums Nr. 943. VIII Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Autoru izdevums, 1933. 17 - 18. lpp.

Minētās starpkaru laika Senāta atziņas šķiet pamatotas, jo īpaši paturot prātā teikto par “kaila valdījuma aizsardzību”. Proti, kādēļ gan būtu jānošķir gadījumi, kad tiek lūgts atjaunot valdījumu uz ķermenisku lietu un gadījumi, kad atjaunot lūdz valdījumu pār bezķermenisku lietu – tiesību. Tādēļ arī tiesību valdījuma gadījumā būtu stingri jāaprobežo tiesā skatāmo jautājumu loks, proti, arī tiesību valdījuma atjaunošanai vien vajadzētu konstatēt, ka, pirmkārt, par šādu tiesību vispār ir iespējams valdījums (tā ir izlietojama ilgstoši vai vairākkārtēji atbilstoši Civillikuma 877. pantam), otrkārt, ka persona šo tiesību ir faktiski izlietojusi – veikusi tādas darbības, kuras vispārīgi veic persona, kurai šāda tiesība piemīt, treškārt, ka šāda iespēja veikt attiecīgās darbības ir liegta. Atgādinot vienu no valdījuma institūta pastāvēšanas mērķiem, t.i., citu personu patvaļas novēršanu,¹²⁴ šķiet, tikai saprātīgi, ka patvaļa tiek ierobežota arī tajos gadījumos, kad tiek aizskarts tiesību valdījums.

Protams, šajā ziņā varētu norādīt, ka nav pamata vērtēt tiesību valdījumu, ja pati tiesība nemaz nekad nav tikusi nodibināta, piemēram, servitūts nekad nav ticis ierakstīts zemesgrāmatā. Tomēr, autora ieskatā, vērtējums par to, vai konkrētā tiesība tik tiešām pastāv, būtu pielīdzināms ķermeniskas lietas valdījuma tiesiskuma pamata izvērtēšanai, kas savukārt nonāktu pretrunā ar Civillikuma 912. pantā noteikto principu, ka likums aizsargā jebkuru valdījumu – arī prettiesisku. Ja reiz likums aizsargā arī laupītāju, kurš pār kādu objektu valda bez jebkāda tiesiska pamata, tad šāda aizsardzība, autora ieskatā, būtu attiecināma arī uz tiesību valdītāju, kura tiesība nav likumiskā kārtā nostiprināta.

Ņemot vērā minēto, autora ieskatā, arī profesora Jāņa Rozenfelda tēze, uz kuru šobrīd atsaucas Senāts, pamatojot savu nostāju šajā jautājumā, ir piemērota nepareizi. Šajā ziņā jāatgādina, ka atbilstoši Senāta viedoklim: “*Faktiskā ceļa izlietošana līdz darījuma koroborācijai var tikt uzskatīta tikai par lietojumu (precario), kas balstīta vienīgi uz īpašnieka piekrišanu. To nevar atzīt par tiesību valdījumu, kā to norādījis asociētais profesors J.Rozenfelds, atsaucoties uz profesoru V.Bukovski.*”¹²⁵ Šajā ziņā, pirmkārt, būtiski norādīt, ka prof. Vladimirs Bukovskis minētās tēzes ir izklāstījis tieši sadaļā par ceļa servitūtu, nevis komentējot valdījuma institūtu. Otrkārt, minētā tēze tika izteikta, atsaucoties uz VCK 3765., 3766., 3767., 3768., 3769. pantu.¹²⁶ Minētās VCK tiesību normas neregulē valdījumu, bet gan atvēlējumu (lat. *precarium*) jeb līgumu, atbilstoši kuram viena puse bez atlīdzības nodod lietu otras puses valdīšanā un neaprobežotā lietošanā ar nosacījumu atdot to jebkurā laikā, ja saņemts

¹²⁴ Višņakova G. Komentārs Civillikuma 912. pantam. Grām.:Balodis K., Višņakova G., Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Lietas, Valdījums: Tiesības uz svešu lietu. Rīga. Mans Īpašums, 1998. 52. lpp

¹²⁵ Augstākās tiesas 2005. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-320/2005. 3. lpp

¹²⁶ Буковский В. Сводъ гражданскихъ узаконеній губерній Прибалтійскихъ съ продолженіемъ 1912-1914 г. г. и съ разьясненіями въ 2 томахъ. Томъ I, содержащій Право Введение, Право Семейственное, Право Вещное и Право наследования. Рига: Типографія Г. Гемпель и Ко, 1914, с. 476.

pieprasījums (VCK 3765. pants). Minētais nozīmē, ka tēzes, kuras Senāts attiecinājis iepriekš analizētajos spriedumos, teorētiski būtu piemērojamas nevis ikkatrā tiesību valdījuma gadījumā, bet gan tad, ja tiesību valdījums izriet no pušu savstarpēji noslēgta atvēlējuma līguma. Turklāt arī šādā gadījumā, autora ieskatā, minētā tēze būtu jāuzlūko kritiski.

Iepazīstoties ar atsaucēm uz tiesību normām, uz kurām atsaucās prof. V. Bukovskis, autors nesaskata pamatu secinājumam, ka servitūta tiesības, kas izriet no darījuma, līdz servitūta tiesību ierakstīšanai zemesgrāmatā būtu uzskatāmas vien par lietojumu. Tieši pretēji, VCK normas daļā par atvēlējumu noteic, ka līdz ar atvēlējuma līguma noslēgšanu persona, kurai lieta atvēlēta, kļūst par tās valdītāju (VCK 3765. un 3768. pants). Turklāt, kā tas izriet no VCK 678. panta, pat tad, ja persona, kurai par labu ir atvēlējums, attiecīgo lietu neatdod pēc pieprasījuma, tad šāda personas vara pār lietu ir uzlūkojama kā prettiesisks valdījums, nevis turējums. Iepazīstoties ar Digestām, kuras bija par pamatu attiecīgajām tiesību normām par atvēlējumu, jāsecina, ka persona, kas lieto lietu, bija vienlaikus arī tās valdītājs. Tā, piemēram, Ulpiāns noteic: *“Mums vajag atcerēties, ka tas, kurš lietu lieto ar atvēlējumu, arī ir tās valdītājs.”*¹²⁷ Atsauces uz to, ka persona, kurai lieta nodota ar atvēlējumu ir tās valdītāja visā atvēlējuma laikā, kā arī pēc atvēlējuma izbeigšanās, ja tā šo lietu neatdod, ir atrodamas vairākās Digestās.¹²⁸ Šajā ziņā gan būtu piebilstams, ka persona nevar atsaukties uz tās valdījumu kā ierunu (plašākā nozīmē) savu tiesību aizsardzībai, ja prasību pret to tiesā cēlusi persona, kura lietu atvēlējusi un tagad lūdz to atpakaļ.¹²⁹

Apkopojot šajā nodaļā minēto, jāsecina, ka šī brīža tiesu prakse, kurā tiesību valdījuma atjaunošana ir atkarīga no pašas tiesības leģitīmas pastāvēšanas, ir pretrunā ar valdījuma institūta mērķi, t.i., patvaļas novēršanu. Turklāt, arī tiesu praksē pastāvošā šādas pieejas motivācija ir aplama, jo tā varētu attiekties vien uz tiem gadījumiem, kad valdījumu aizsardzību lūgtu persona, kuras valdījums izriet no atvēlējuma, kuru savukārt šī brīža Civillikums tieši nepazīst.

---

¹²⁷ D. 43,26,4,1.

¹²⁸ D. 43,17,1,9.; D. 43,26,1,3.; D. 43,26,4,2.

¹²⁹ D. 43,17,1,9.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Mācība par valdījumu Latvijā ir pārņemta no F. K. Savinjī izstrādātās subjektīvās valdījuma teorijas, kura savukārt ir balstīta uz Senās Romas jurista Paula mācības, kurš par valdījuma esības priekšnosacījumu atzina tieši personas subjektīvo attieksmi pret lietu. Savukārt R. Jēringa viedoklis, ka Senās Romas juristi konstatēja valdījumu arī tad, kad personai nebija attiecīgās subjektīvās vēlmes rīkoties kā īpašniekam, ir nepamatots, jo šāda pieeja ir pretrunā ar vairumu Senās Romas juristu atziņām par valdījumu.
2. *Corpus* kā viena no valdījuma pazīmēm pēc būtības varētu arī saglabāt savu šī brīža Civillikumā ietverto definējumu, vienlaikus jēdzienā “faktiska vara pār lietu” ielasot arī tādas darbības, kuras liecina par to, ka lieta faktiski pagātnē ir nonākusi vai veicamo darbību rezultātā tai vajadzēja nonākt personas saimnieciskajā rīcībā. Turklāt, valdījuma konstatācijai Latvijas tiesību sistēmā ir obligāts arī *animus possidendi*.
3. Civillikuma 876. pantā ietvertā piezīme, kas turētājam piešķir iespēju vērsties tiesā, lai panāktu ķermenisku lietu valdījuma aizsardzību, ir pretrunā gan ar Senās Romas laikos, gan arī šobrīd pazīstamo *compossessio plurium in solidum esse non potest* (divi nevar valdīt pār vienu un to pašu lietu) principu.
4. Turētājs savu faktiskā stāvokļa aizsardzību varētu panākt tikpat efektīvi, ceļot prasību tiesā par valdījuma atjaunošanu uz tiesību. Piemēram, īrnieks varētu celt tiesā prasību nevis, lūdzot atjaunot valdījumu uz dzīvokli, bet gan lai lūgtu atjaunot valdījumu uz īres tiesību. Līdzīgi arī persona, kurai (vai kuras īpašumam) par labu ir nostiprināta ceļa servitūta tiesība, lūgtu tieši valdījuma atjaunošanu uz šo servitūta tiesību.
5. Šobrīd pastāvošais procesuālais regulējums attiecībā uz strīdu par valdījumu izskatīšanu prasības tiesvedības kārtībā ir neefektīvs, kas savukārt sekmē valdījuma strīdu risināšanu ar prettiesiskām metodēm un patvaļu. Kā piemēru ņemot Vācijas un Šveices tiesisko regulējumu, prasības par valdījuma atjaunošanu vai traucējuma novēršanu varētu tikt izskatītas Civilprocesa likumā paredzētajā vienkāršotās procedūras kārtībā.
6. Ceļot tiesā prasību, kas ir saistīta ar valdījumu, ir pārliciecināši jānosaka prasības priekšmets, t.i., zaudēta valdījuma atjaunošana vai valdījuma traucējuma izbeigšana. Izskatot šāda rakstura prasības, ir obligāti jākonstatē attiecīgi iepriekšēja vai tagadēja valdījuma

pastāvēšana. Nekonstatējot šo priekšnoteikumu, nav pamata tālākai lietas apstākļu analīzei tiesā.

7. Gadījumos, kad pastāv strīds par tiesību valdījumu, līdzīgi kā tad, ja pastāv strīds par ķermenisku lietu valdījumu, nav nekādas nepieciešamības vērtēt valdījuma tiesisko pamatu. Ir jāvērtē vien tas, vai persona faktiski lieto objektu tiesību veidā.
8. Tiesību valdījuma gadījumā būtu stingri jāaprobežo tiesā skatāmo jautājumu loks. Tiesību valdījuma atjaunošanai vien vajadzētu konstatēt, ka, pirmkārt, par šādu tiesību vispār ir iespējams valdījums (tā ir izlietojama ilgstoši vai vairākkārtēji atbilstoši Civillikuma 877. pantam), otrkārt, ka prasītājs šo tiesību ir faktiski izlietojis – veicis tādas darbības, kuras vispārīgi veic persona, kurai šāda tiesība piemīt, treškārt, ka šāda iespēja veikt attiecīgās darbības no atbildētāja puses ir liegta.
9. Vērtējums par to, vai konkrētā tiesība tik tiešām pastāv, būtu pielīdzināms ķermeniskas lietas valdījuma tiesiskuma pamata izvērtēšanai, kas savukārt nonāktu pretrunā ar Civillikuma 912. pantā noteikto principu, ka likums aizsargā jebkuru valdījumu – arī prettiesisku. Ja reiz likums aizsargā arī laupītāju, kurš pār kādu objektu valda bez jebkāda tiesiska pamata, tad šāda aizsardzība, autora ieskatā, būtu attiecināma arī uz tiesību valdītāju, kura tiesība nav likumiskā kārtā nostiprināta.
10. Tēzes, kuras Senāts attiecinājis jaunākajā judikatūrā attiecībā uz tiesību valdījuma atjaunošanu, teorētiski būtu piemērojamas nevis ikkatrā tiesību valdījuma gadījumā, bet gan tad, ja tiesību valdījums izriet no pušu savstarpēji noslēgta atvērējuma līguma.
11. Jaunākajā judikatūrā piemērotās tēzes par valdījuma aizsardzības neiespējamību atvērējuma līguma noslēgšanas gadījumā ir pretrunā ar Digestās un VCK ietvertajām tiesību normām, kā arī Civillikuma 912. pantā ietverto valdījuma aizsardzības principu, jo arī atvērējuma līguma noslēgšanas gadījumā rodas ar likumu aizsargājams valdījums.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga: A/S "Poligrāfists". 2006.
2. Bukovsis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums. 1933.
3. Cvingmans O. Valdīšana šolaiku tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1926, Nr. 2/3.
4. Cvingmans O. Valdīšana šolaiku tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1926, Nr. 4.
5. Cvingmans O. Valdīšana šolaiku tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1926, Nr. 5/6.
6. Cvingmans O. Valdīšana šolaiku tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1926, Nr. 7/8.
7. Gailīte D. Civillikuma vēsture – tagad arī latviešu valodā. Jurista Vārds. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/242723-civillikuma-vesture-tagad-ari-latviesu-valoda/> [aplūkots 10.03.2021.].
8. Kalniņš E. Reālnastas institūta nozīme mūsdienu privāttiesiskajā apgrozībā. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/275713-realnastas-instituta-nozime-musdienu-privattiesiskaja-apgroziba/> [aplūkots 13.04.2021.].
9. Konradi F., Walters A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks. 1935.
10. Rozenfelds J. Valdījuma teorijas. Juridiskā zinātne. Latvijas Universitātes zinātniskie raksti. 740. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte. 2008.
11. Rozenfelds J. Lietu tiesības. 4. labotais, papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC. 2011.
12. Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC. 2000.
13. Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841. – 926., 1130. – 1400.p.). Rīga: Mans Īpašums. 1998.
14. Brunschweiler A., Giroud S., Kunz Lalive C. International Civil procedure: Switzerland. Pieejams: https://www.lalive.law/wp-content/uploads/2019/10/2011-SGIABRCAK-International_Civil_Procedure_Switzerland.pdf [aplūkots 21.05.2021.].
15. Gelev D. About legal notion of possession. Pieejams: https://heinonline-org.databases.lanet.lv/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/iusplr6&id=585&men_tab=srchresults [aplūkots 14.02.2021.].
16. Metzger E. Actions. Pieejams: <http://iuscivile.com/legacy/reprints/metzger-2.pdf> [aplūkots 15.05.2021.].
17. Savigny F.C. Possession; or the Jus Possessionis of the Civil Law. Sixth edition. Translated from the German by Sir Erskine Perry. Connecticut: Hyperion Press, inc.1848.

18. Scott S.P. The Digest or pandects of justinian. Pieejams: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/digest_Scott.htm [aplūkots 20.03.2021.].
19. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Gesetzes zur Vereinfachung und Beschleunigung gerichtlicher Verfahren (Vereinfachungsnovelle). Deutscher Bundestag. 7. Wahlperiode. Drucksache 7/2729, 05.11.74., S. 106. Pieejams: <https://dipbt.bundestag.de/doc/btd/07/027/0702729.pdf> [aplūkots 20.05.2021.].
20. Huber M. In: Musielak H.-J., Voit W. (Hrsg.). Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. Kommentar. 18., neubearbeitete Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2021, § 935, Rn. 4, 8.; Schäfer F. L. In: Gaier R. (Red.). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Sachenrecht. §§ 854 – 1296. WEG. ErbbauRG. 8. Auflage. München: C. H. Beck. 2020
21. Ulrici B. In: Vorwerk V., Wolf C. Beck'sche Online-Kommentare. ZPO. 40. Edition. München: C.H.Beck. 2021.
22. Барон Ю. Система римскаго гражданскаго права. В 6 кн. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический Центр Пресс». 2005.
23. Барон Ю. Система римскаго гражданскаго права. Перевель съ пятого нѣмецкаго изданія Л. Петражицкій. Выпускъ второй. Книга II. Владѣніе. Книга III. Вещныя права. Второе изданіе (исправленное по 9-му нѣмецкому изданію). Москва: Изданіе московскаго юридическаго магазина А. Ф. Скорова. 1898.
24. Буковскій В. Сводъ гражданскихъ узаконеній губерній Прибалтійскихъ съ продолженіемъ 1912-1914 г. г. и съ разъясненіями въ 2 томахъ. Томъ I, содержащій Право Введение, Право Семейственное, Право Вещное и Право наследования. Рига: Типографія Г. Гемпель и Ко. 1914.
25. Гай. Институции. Пер. с латинскаго Ф. Дадынскаго. Под ред. В. А. Савельева, Л. Л. Кофанова. Москва: Юристъ. 1997.
26. Грим Д.Д. Лекции по догмѣ римскаго права. Пособіе для слушателей. Изданіе пятое исправленное и дополненное. Рига: Давид Гликсманъ. 1924.
27. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Москва: БЕК. 2000.
28. Л.Л. Кофанов. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинскаго. Том VI. Полутом 2 Москва: Статут. 2005.
29. Л.Л. Кофанов. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинскаго. Том VII. Полутом 2 Москва: Статут. 2005.
30. Новицкий, И. Б., Перетерский, И. С. Римское частное право. Учебник. Pieejams: <http://lib.maupfib.kg/wp-content/uploads/novizkiy.pdf> 52. [aplūkots 10.03.2021.].

31. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д. ю. н. проф. В. А. Томсинова и Ю. В. Филиппова. Под. ред. проф. В. А. Томсинова. Москва: Издательство ЗЕРЦАЛО. 2000.
32. Шершеневич Г.Ф. Учебникъ. Русскаго гражданского права. Девятое издание. Москва: издание Бр.Башмаковскихю. 1911.

Normatīvie akti

1. Civillikums: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [04.04.2021.red.].
2. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [13.05.2021.red.].
3. Vietējo Civillikumu korojums. Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Valters un Rapa, Rīga, 1928.
4. Leges Duodidem Tabularum [Divpadsmit tabulu likums]. Pieejams: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp [aplūkots 20.04.2021.].
5. Schweizerische Zivilprozessordnung [Šveices Civilprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/262/en> [aplūkots 21.05.2021.].
6. Zivilprozessordnung [Vācijas Federatīvās Republikas Civilprocesa nolikums]. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> [aplūkots 18.05.2021.].
7. Сводъ гражданскихъ узаконеній губерній Остзейскихъ, повелѣніемъ государя императора Александра Николаевича составленный. Сводъ мѣстныхъ узаконеній губерній Остзейскихъ. Часть Третія. Законы гражданскіе. Санктпетербургъ: Въ Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Е. И. В. Канцеляріи 1864.

Juridiskās prakses materiāli

1. Augstākās tiesas 2020. gada 27. februāra spriedums lietā Nr. SKC-181-2020.
2. Augstākās tiesas 2013. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-458/2013.
3. Augstākās tiesas 2008. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-346.
4. Augstākās tiesas 2005. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. SKC-320/2005.
5. Senāta 1939. gada 16. decembra spriedums Nr. 1148. XVI Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1940.
6. Senāta 1939. gada 5. jūlija spriedums Nr. 586. XV Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Tieslietu palātas loceklis A.Valters. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1939.

7. Senāta 1934. gada 19. aprīļa spriedums Nr. 773. X Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Izdevniecība "Jurists"/Izdevniecība "Grāmatrūpnieks", 1933/1934.
8. *Senāta 1921. gada 19. maija spriedums Nr. 59.* I Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A.Valters. Rīga: Autoru izdevums, 1929.
9. Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. C39547619.
10. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. C30823419.
11. Rīgas rajona tiesas 2020. gada 17. februāra spriedums lietā Nr. C33353719.

Bakalaura darbs “Valdījuma aizsardzības problemātiskie aspekti Latvijas tiesību sistēmā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Kristaps Sillionovs (01.06.2021.)

Recenzents: _____

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba vadītājs: Doc., Dr. iur. Erlens Kalniņš _____ .06.2021.

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā ____ .06.2021.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē ____ .06.2021.

Prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs/-e: _____